

מערכת פוגענית

תחלואי המשפט הפלילי בעזה

Copyright © 2012 Human Rights Watch

All rights reserved

Printed in the United States of America

ISBN: 1-56432-948-8

Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch הוא ארגון שמטרתו לפעול להגנה על זכויות האדם ברחבי העולם. אנו תומכים בקרבנות ובפעילים כדי למנוע אפליה, לקדם חירות פוליטית, להגן על אנשים מפני התנהגות לא אנושית בזמן מלחמה ולהביא את הפוגעים לדין. אנו חוקרים וחושפים הפרות של זכויות האדם, ודורשים מהאחראים להן לתת דין וחשבון על מעשיהם. אנו דוחקים בממשלות ובבעלי שררה לפעול כדי לשים קץ למעשים פוגעניים אלו ולכבד את משפט זכויות האדם הבינלאומי. אנו פועלים בקרב הציבור והקהילה הבינלאומית לגיוס תמיכה במטרה האוניברסאלית של זכויות האדם לכל בני האדם.

Human Rights Watch הוא ארגון בינלאומי, וצוותו פרוש על פני יותר מארבעים מדינות. הארגון מפעיל משרדים בערים אמסטרדם, בירות, בריסל, ברלין, גומא, ג'נבה, וושינגטון, טוקיו, טורונטו, יוהנסבורג, לונדון, לוס אנג'לס, מוסקבה, ניו יורק, ניירובי, סן פרנסיסקו, פריז, ציריך, שיקגו, ותוניס.

למידע נוסף, בקרו באתר האינטרנט שלנו: <http://www.hrw.org/he>

מערכת פוגענית

תחלואי המשפט הפלילי בעזה

1..... תקציר

4..... המלצות

4..... לראש הממשלה אסמאעיל הננייה

4..... למשרד הפנים

4..... למשרד המשפטים, למועצת השיפוט העליונה ולמועצה העליונה לשיפוט צבאי

4..... ל"וועדה [המשותפת] לפיוס חברתי" שהוקמה כחלק מתהליך הפיוס בין פתח לחמאס

5..... מתודולוגיה

6..... א' – מערכת המשפט ברצועת עזה

6..... מערכת המשפט האזרחית

7..... הפרת כללי ההליך ההוגן במהלך מעצר וכליאה

9..... החלת סמכות השיפוט הצבאית על אזרחים

11..... מעצר ללא כתב אישום ומניעת גישה לבני משפחה ולעורכי דין

12..... מעצר שרירותי

13..... עינויים

14..... פיקוח לא יעיל, חשש להתלונן

18..... ב' – מקרי מבחן

18..... המקרים

19..... עורכי דין

19..... נ'

20..... מ'

21..... י'

23..... עובדים לשעבר של הרשות הפלסטינית

23..... פ'

24..... ג'

- 25.....מ'.
- 26..... הוצאה להורג לאחר עינויים ומשפט לא הוגן
- 30..... ג' – סטנדרטים משפטיים
- 32..... תודות
- 33..... נספח

תקציר

דו"ח זה סוקר את כישלונה של מערכת המשפט הפלילי ברצועת עזה תחת שלטונו של חמאס, לרבות כוחות הביטחון, התובעים והשופטים, לקיים את החוק ולשמור על זכויותיהם של עצירים ונאשמים בהליך פלילי ולמצות את הדין עם האחראים להפרות קשות.

הדו"ח מבוסס על ראיונות שנערכו עם עצירים לשעבר, עם עורכי דין ועם פעילים בארגונים לזכויות האדם ועל בחינת תיקים שנידונו בבתי המשפט ופסיקות. הוא מתעד כיצד מנגנוני הביטחון של חמאס בעזה מבצעים דרך קבע מעצרים בלי להציג צווי מעצר, מסרבים להודיע למשפחות ללא דיחוי על מקום החזקתם של העצורים, שוללים מעצירים גישה לעורכי דין, ומענים עצירים במשמורת.

בחודש אוגוסט 2008 נעצר עבד אל-כרים שרייר בידי אנשי גדודי עז א-דין אל-קסאם, הזרוע הצבאית של חמאס. הם החזיקו אותו במעצר ועינו אותו לכאורה במקום לא ידוע במשך שלושה שבועות. לאחר מכן העבירו אותו למשמורת המשטרה. בשלב זה הורה התובע הצבאי להחזיק את שרייר במעצר ולחקור אותו בידי מנגנון ביטחון הפנים, ומאוחר יותר העמיד אותו לדין באשמת שיתוף פעולה עם ישראל, בין השאר על סמך מידע שעל-פי פרקליטו חולץ ממנו בעינויים. לדברי משפחתו, גם חוקרי מנגנון ביטחון הפנים עינו אותו ומנעו מהם לבקר אצלו עד חודש אוקטובר. אמו של שרייר סיפרה כי כשהתאפשר לה לראשונה לפגוש בו, רגליו ופניו היו מכוסים חבורות, כפות רגליו היו נפוחות, על כפות ידיו וזרועותיו היו סימני חבל ועל חזהו ניכרו כוויות. בתי המשפט הצבאיים לא התייחסו כראוי לטענותיו של שרייר כי עונה. יחד עם זאת, הם סברו כי בכך שהתובע הורה לאחר מכן להחזיק את שרייר במעצר ולחקור אותו, הוא למעשה "תיקן" בדיעבד הפרות חמורות שבוצעו קודם לכן, לרבות את מעצרו ללא צו ואת החזקתו במעצר ללא קשר עם החוק. על שרייר הוטל גזר דין מוות, ובחודש מאי 2011 הוא הוצא להורג בידי כיתת יורים. אמו סיפרה כי רשויות חמאס אסרו על המשפחה לקבור את גופתו בעצמה, וכי שוטרים הכו אותה כשניסתה לאחוז בגופתו במהלך הטמנתה בקבר.

לצד בני משפחתו של שרייר דיווחו עדים רבים נוספים כי מנגנון ביטחון הפנים, מחלק הסמים של כוח המשטרה האזרחי ובלשי משטרה נוהגים כולם לענות עצירים. הנציבות העצמאית לזכויות האדם, ארגון פלסטיני לא-מפלגתי לזכויות האדם המפקח גם על הפרות בגדה המערבית, דיווח כי קיבל לידיו 147 תלונות על מעשי עינויים שבוצעו בידי כוחות אלה בשנת 2011. כדי להמחיש את ממדיהם של תחלואי המערכת יצוין כאן כי שלושה פרקליטי הגנה פליליים עצמאיים סיפרו לארגון Human Rights Watch שהם עצמם נעצרו באורח שרירותי ועונו במעצר בידי כוחות הביטחון של חמאס.

דפוסי הפעולה הפוגעניים של מנגנוני הביטחון ברצועת עזה שמים ללעג ולקלס את הנורמות של זכויות האדם שחמאס התחייב לקיימן. הדפוסים הללו אף מפרים את החוקים הפלסטיניים, המחייבים להצטייד בצווי מעצר או חיפוש שיפוטיים ואוסרים לענות עצירים ולהשתמש בראיות שהושגו בעינויים. אנשי מנגנוני הביטחון מרבים לעצור אזרחים ולהביאם בפני מערכת המשפט הצבאית של עזה, אף כי אמורים לדון בה בעברות צבאיות בלבד.

בשבעת המקרים המתועדים בדו"ח זה, מערכת המשפט ברצועת עזה, המורכבת מענף אזרחי וענף צבאי, נכשלה פעם אחר פעם במיצוי הדין עם מנגנוני ביטחון שפעלו תוך חריגה מגבולות המותר בחוק או בהגנה על זכויות הנאשמים. בתיקים שארגון Human Rights Watch בחן, מערכת המשפט הצבאית לא דחתה תיק פלילי כלשהו נגד עצירים בשל הפרות של כללי ההליך ההוגן, והיא התעלמה או לא בחנה באופן מהימן טענות של עצירים על כך שעונו. גורמים בחמאס

טוענים כי הטילו עונשים משמעותיים על מאות מאנשי מנגנוני הביטחון שביצעו הפרות מאז השתלטות הארגון על הרצועה בשנת 2007, אך חמאס מעולם לא פרסם פרטים כלשהם על הגורמים המעורבים או על הצעדים המשמעותיים שננקטו. נראה כי אנשי מנגנון ביטחון הפנים נהנים עדיין מפטור מלא מעונש, חרף המשך התלונות על פגיעות חמורות מצדם.

עצירים משוחררים שעל-פי טענתם אנשי מנגנוני הביטחון התעללו בהם סיפרו כי אפסו תקוותיהם למצוא צדק; כמה מהם חששו לתאר את שקרה להם במשמורת, גם כאשר הובטח להם שזהותם לא תפורסם. כמה גברים סיפרו שנזקקו לטיפול רפואי בגלל העינויים, וניסו לקבל מסמכים רפואיים שיוכלו לשמש כראיה לכך שעונו, אך גורמים בבתי החולים סירבו לספק להם מסמכים כאלה. לארגון Human Rights Watch ידוע לפחות על שלושה מקרים שבהם חמאס הוציא להורג אסירים שרשויות המשפט חרצו את דינם בלי לבחון כראוי טענות מהימנות על כך שהרשויות התבססו על ראיות שהושגו בעינויים.

מחקר קודם שביצע ארגון Human Rights Watch על אלימות פוליטית פנים-פלסטינית ועל התעללות בעצירים העלה כי הגורם העיקרי להפרות כאלה של זכויות האדם הוא העימות בין חמאס לבין הרשות הפלסטינית, יריבתו. עימות זה הוביל במקרים רבים לביצוע הפרות בעזה ובגדה המערבית בשיטת "עין תחת עין". היריבות הפוליטית הפנים-פלסטינית עדיין ניצבת ביסודן של פגיעות רבות בעצירים, אך ישנם יותר ויותר דיווחים על התעללות במשמורת ברצועת עזה בעצירים שהואשמו בפשעים שאינם פוליטיים. עם נפגעי ההתעללות לכאורה שארגון Human Rights Watch ראיין נמנים אנשים שנעצרו בחשד לשיתוף פעולה עם ישראל או עם הרשות הפלסטינית בגדה המערבית, וכן חשודים בעברות סמים ומרמה. עורכי דין המתמחים בזכויות האדם ברצועת עזה אמרו שגם לאחר שחמאס ופתח הודיעו על פיוס פוליטי בחודש מאי 2011 ממשיכות להגיע לידיהן טענות דומות של קרבנות על התעללות.

ארגון Human Rights Watch מתעד ללא משוא פנים הפרות המבוצעות בידי רשויות השלטון בעזה, בישראל ובגדה המערבית. דו"ח זה אינו מתיימר להשוות הפרות שבוצעו בידי חמאס להפרות שבוצעו בידי כוחות הביטחון של הרשות הפלסטינית בגדה המערבית, שגם בה תיעד ארגון Human Rights Watch מעצרים שרירותיים, עינויים ומתן פטור מעונש. במסגרת הסכם פיוס פוטנציאלי, הרשויות הפלסטיניות ברצועת עזה ובגדה המערבית צריכות שתיהן לוודא שנפגעי עינויים ויחס או עונש אכזריים, בלתי אנושיים ומשפילים אחרים יזכו לפיצוי הולם ושאנשי כוחות ביטחון האחראים לעינויים יובאו לדין.

נוכח ראיות מהימנות להפרות נרחבות וחמורות של כללי ההליך ההוגן וכן להתעללות ועינויים שיטתיים, על חמאס לנקוט צעדים משמעותיים לכיוון רפורמה במערכת המשפט שלו כדי לחזק את שלטון החוק ולהגן על זכויותיהם של עצירים. על חמאס להכריז לאלתר על הקפאת ההוצאות להורג בתיקי עונש מוות. לאור המקרים הרבים של מעצר ללא מתן הודעה מידית לבני המשפחה ולעורכי הדין והמקרים שבהם אלה אינם יכולים לברר באורח מידתי בידי איזה מנגנון ביטחון מוחזק העציר, שומה על חמאס להבטיח כי מעצרים מבוצעים אך ורק בידי כוחות ביטחון שיש להם הסמכה חוקית לעשות זאת. עליו להפסיק להעמיד לדין אזרחים במערכת המשפט הצבאית (בשנת 2011 הפחיתה הרשות הפלסטינית באופן משמעותי את מספרם של המעצרים והמשפטים הצבאיים של אזרחים בגדה המערבית). על חמאס להבטיח במפורש כי לכל העצירים תעמוד הזכות ליצור קשר עם משפחתם ועם עורך דינם מיד לאחר שנעצרו וכי בני משפחתם ועורכי דינם יוכלו לבקר אצלם ללא דיחוי מיותר. חמאס צריך לדאוג לכך שכל העצירים יובאו בפני שופט עצמאי ללא דיחוי.

כמו כן, על חמאס להבטיח כי אנשי מנגנוני הביטחון יישאו באחריות פלילית על פגיעה בעצירים ולנקוט צעדים נגד תובעים ושופטים שהעלימו עין מהפרות כאלה, למשל באמצעות הוצאה בדיעבד של צווי מעצר או קבלת ראיות שנטען לגביהן באופן מהימן כי חולצו בעינויים. על רשויות חמאס לחזק את מנגנוני הבקרה וקבלת התלונות שנועדו לרסן את מנגנוני הביטחון, כולל באמצעות הקצאת משאבים נוספים לחקירה ולהעמדה לדין של אנשי כוחות הביטחון שנושאים לכאורה באחריות להפרות. על חמאס להקל על הפיקוח על תנאי המעצר ועל בחינת טענות על פגיעה בעצירים בידי ארגוני זכויות האדם בעזה, לרבות הנציבות העצמאית לזכויות האדם.

המלצות

לראש הממשלה אסמאעיל הנייה

- להשעות לאלתר את ביצוע עונשי המוות.
- להתחייב פומבית שתיערך רפורמה במערכת הפלילית כך שרק מנגנוני ביטחון המוסמכים לכך בחוק יוכלו לבצע מעצרים; שמנגנונים אלה יעשו כך רק כאשר קיים צו מעצר או כדי למנוע פשעים שנמצאים בעיצומם או כאלה העומדים להתבצע תוך זמן קצר; ושאזרחים לא ייעצרו מכוח צווים שהונפקו בידי מערכת המשפט הצבאית ולא יועמדו לדין או יישפטו מתוקף חוקים צבאיים, אלא אך ורק בפני בתי משפט אזרחיים.
- להתחייב פומבית לשים קץ לעינויים ולפטר מעונש הניתן כעת לכוחות הביטחון.
- להנחות את משרדי הפנים והמשפטים ליזום מסע הסברה ציבורי כדי ליידע את תושבי רצועת עזה על זכויותיהם במהלך מעצר, כליאה ושפיטה.

למשרד הפנים

- להקים מנגנון לפיקוח על מספר העצירים בכל מקומות המעצר, לרבות מתקנים המופעלים בידי מנגנון ביטחון הפנים, כמו-גם בידי כל ענפי המשטרה הרגילה, משטרת הסמים, בלשי המשטרה ומשטרת המנהרות, ולפרסם מספרים אלה מדי חודש.
- לפרסם רשימה של כל אנשי כוחות הביטחון שנענשו בידי רשויות חמאס או נידונו לעונשים בבתי משפט מאז שנת 2007 בגין הפרה של זכויות עצירים. על הרשימה לכלול מידע מפורט על אודות שמותיהם ודרגותיהם של הנענשים, העונשים שהושתו עליהם, והמיקום, התאריך והאופי של ההפרות. כמו כן, יש להמשיך לפרסם בקביעות מידע בנוגע לאנשי כוחות הביטחון הנענשים בגין הפרות.
- להתיר לנציבות העצמאית לזכויות האדם לבקר בכל מקומות המעצר, לרבות בכלא המרכזי של עזה ובמתקני מעצר המופעלים בידי מנגנון ביטחון הפנים.

למשרד המשפטים, למועצת השיפוט העליונה ולמועצה העליונה לשיפוט צבאי

- להפסיק להעמיד לדין אזרחים בבתי משפט צבאיים, לרבות באמצעות סירוב לבקשות של מנגנוני ביטחון להנפיק צווי מעצר נגד אזרחים ודחייה על הסף של בקשות תובעים צבאיים לאשר הארכת מעצר של אזרחים.
- לוודא שטענות בדבר עינויים ייבחנו ביסודיות בידי בעלי מקצוע עצמאיים שהוכשרו לכך.

ל"וועדה [המשותפת] לפיוס חברתי" שהוקמה כחלק מתהליך הפיוס בין פתח לחמאס

- בנוסף למתן פיצויים לנפגעי אלימות פוליטית ולמשפחותיהם של קרבנות, יש לבחון ייסוד פורומים פומביים לאמירת האמת, וכן תיעוד של מקרים ומנגנונים אחרים כדי להבטיח שלקחי האלימות יופקו על-ידי כלל החברה.
- להבטיח כי פיצויים יוענקו לקרבנות של עינויים במשמורת הן בידי כוחות חמאס והן בידי כוחות פתח, ולא רק לאנשים שנגרם להם מום קבוע או למשפחותיהם של אנשים שנהרגו במהלך אלימות פוליטית, וכן לוודא כי יתאפשר להם לזהות את האנשים האחראים לפגיעה בהם.

מתודולוגיה

דו"ח זה מבוסס על ראיונות שנערכו עם שישה עצירים לשעבר, שישה עורכי דין פליליים המייצגים חשודים בבתי משפט אזרחיים וצבאיים (ששלושה מהם נעצרו בעצמם), שני קרובי משפחה של אדם שנידון למוות והוצא להורג ושופט לשעבר. כל הראיונות נערכו ברצועת עזה בין 14 ל-31 במאי 2011. הראיונות נערכו באורח פרטני, בבתי פרטיים ובמשרדים. ארגון Human Rights Watch יידע את המרואיינים על כך שהצהרותיהם ישמשו לצורך דו"ח זה. שמותיהם של העצירים לשעבר ושל השופט לשעבר ופרטים מזהים נוספים שונו כדי להגן על אנשים אלה מפני מעשי נקם אפשריים. ארגון Human Rights Watch שלח למשרד ראש הממשלה, למשרד הפנים ולמשרד המשפטים שאלות בכתב בנוגע למסקנות המקדמיות של הדו"ח, אך לא התקבלו שום תשובות / ובדו"ח משולב מידע רלוונטי מהתגובות שקיבלנו, המצורפות גם כנספח. ארגון Human Rights Watch אף בחן, במשרדיהם של סגורים פליליים, שמונה תיקים משפטיים המכילים ראיות להפרה של כללי ההליך ההוגן, לרבות תצהירים של תלונות על הפרה של כללי ההליך ההוגן או על התעללות במעצר שתועדו בידי ארגונים לזכויות האדם שבסיסם ברצועת עזה, כמו-גם שלושה פסקי דין ומסמכים של בתי משפט הקשורים אליהם. הראיונות נערכו בערבית בסיוע מתורגמנים, שאף בחנו מסמכים בערבית.

א' – מערכת המשפט ברצועת עזה

מערכת המשפט ברצועת עזה מורכבת מבתי משפט שרעיים, שסמכות השיפוט שלהם חלה על ענייני המעמד האישי; מבתי משפט מנהליים, אזרחיים ופליליים, שבהם מתנהלים משפטיהם של אזרחים; ומבתי משפט צבאיים, שסמכות השיפוט שלהם חלה על חברים במנגנוני הביטחון ובארגונים חמושים הקשורים לפלגים פוליטיים פלסטיניים ועל סוגיות אחרות הנוגעות לביטחון הציבור. בתי המשפט הצבאיים מטפלים לעתים מזומנות גם בעצירים אזרחיים, וזאת בניגוד לחוק.¹

מערכת המשפט האזרחית

על-פי חוק היסוד הפלסטיני, המהווה מעין חוקה, נשיא הרשות הפלסטינית נדרש לאשר את כל המינויים לכס השיפוט, ועל השופטים מפקחת המועצה המשפטית העליונה שמושבה בגדה המערבית. בשל המתיחות בין חמאס לבין פתח, שהגיעה לשיאה בשנת 2007, כשחמאס גירש את פתח באלימות מרצועת עזה, הקים חמאס ברצועה גוף מקביל, מועצת השיפוט העליונה, הממנה שופטים ללא אישורו של נשיא הרשות. חמאס מנהל ככלל את מערכת המשפט ברצועת עזה במנותק מזו הפועלת בגדה המערבית.² ארגונים פלסטיניים לזכויות האדם בעזה סירבו לייצג עצירים בפני בתי המשפט, שלתפיסתם אינם חוקיים, אך הם מפקחים על משפטים המתנהלים בהם, ומדווחים לרשויות חמאס על טענות בדבר מעצר שרירותי והתעללות במעצר.³

ברצועת עזה פועלים שלושה בתי משפט אזרחיים של הערכאה הראשונה. שלושת בתי המשפט הללו נמצאים בעיר עזה, בדיר אל-בלח ובח'אן יונס, ומכהנים בהם כ-15 שופטים. עם בתי המשפט האזרחיים בערכאות הגבוהות יותר ברצועה נמנים בית המשפט לערעורים ובית המשפט לערעורי קסציה. בסך הכול ישנם בין 25 לשלושים שופטים בערך. השופט לשעבר ס' העריך כי בעזה פועלים בין 600 ל-700 עורכי דין מורשים, על אף שאנשים העובדים כיועצים משפטיים לממשלת חמאס או לאו"ם מנועים חוקית ממתן ייצוג משפטי ללקוחות יחידים.⁴ הן השופט והן סגור המייצג לקוחות בפני בתי המשפט הצבאיים אמרו בראיונות נפרדים כי הרשות השופטת מעמידה "קצין משפט" לרשותם של נאשמים שידם אינה משגת לשכור את שירותיו של עורך דין, וכי לשכת עורכי הדין מסייעת גם היא במקרים מסוימים.⁵ כ-25 עורכי דין חברים בלשכת הסנגוריה הצבאית ברצועת עזה.⁶ היות שחמאס אינו נותן פומבי למניין האנשים המוחזקים במעצר, קשה לקבוע אם מספר עורכי הדין מספיק ביחס למספרם של האנשים הנעצרים בעברות פליליות.

השופט לשעבר ס', שהזדהה כעצמאי בעמדתו הפוליטית אך גם כמי שנמנה עם מבקריו של חמאס, עמד על כך שבמערכת המשפט יש בעיה מתמשכת של פוליטיזציה. לדבריו, כאשר נוהלה מערכת המשפט בידי הרשות הפלסטינית, לפני השתלטות חמאס בשנת 2007, שום תומכי חמאס לא נמנו עם התובעים, וזכורה לו רק שופטת אחת מהתקופה ההיא שייתכן שהזדהתה עם חמאס, כיוון

¹ בשנות שלטונה של מצרים ברצועת עזה ניהלה בה גם היא בתי משפט שרעיים, אזרחיים וצבאיים. מצרים שלטה ברצועה בין שנת 1948 לשנת 1956, שבה השתלטה ישראל על השטח לפרק זמן קצר, ושוב בין שנת 1957 לשנת 1967, שבה ישראל כבשה מחדש את השטח. ישראל ייסדה בעזה בתי משפט צבאיים משלה, מכוח צווים צבאיים שפורסמו על-ידי אלוף פיקוד מרכז של הצבא הישראלי. ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם האני רדואן, סגור פלילי, העיר עזה, 22 במאי 2011.

² Hani Albasoos, "Case Study I: The Judicial Sector," in *The Public Services Under Hamas in Gaza: Islamic Revolution or Crisis?* Management, ed. Are Hovdenak, Peace Research Institute Oslo: 2010, pp. 38-9.

³ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם צוות הנציבות העצמאית לזכויות האדם, העיר עזה, מאי 2011.

⁴ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ס', שופט לשעבר בבית משפט פלילי אזרחי, העיר עזה, 25 במאי 2011.

⁵ לדיון בהתפלגותה של לשכת עורכי הדין של עזה מלשכת עורכי הדין בגדה המערבית ר'.

⁶ Nathan Brown, "Gaza Five Years On: Hamas Settles In," Carnegie Middle East Center, June 2012, available at <http://carnegie-mec.org/publications/?fa=48470#> (accessed August 2, 2012).

⁶ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם האני רדואן, סגור בבתי משפט צבאיים, העיר עזה, 21 במאי 2011.

שבעלה היה חבר בו. משקיפים אחרים דיווחו כי כאשר הרשות הפלסטינית הקימה את מערכת המשפט, בשנת 1994, היא נשלטה לחלוטין בידי הפלג הפוליטי של פתח, והביקורת על המינויים לכס השיפוט כללה טענות בדבר נפוטיזם ובחירה המבוססת על השתייכות פוליטית.⁷ לדברי ס', בעיה זו נמשכה לאחר השתלטות חמאס על רצועת עזה, כאשר התנגשות הסמכויות בין חמאס לבין הרשות השופטת, שאנשיה פעלו על-פי הוראות מרמאללה וקיבלו משם את משכורתיהם, הובילה את חמאס להחליף בחודש נובמבר 2007 את מערכת המשפט של רצועת עזה במלואה.⁸

הם באו ואמרו לכולם בבית המשפט: "או שאתם עובדים בכפוף להוראות של ראש הממשלה [אסמאעיל הנייה מחמאס] או שתעזבו". ניסינו לומר "אנחנו גוף עצמאי, אפילו לנשיא [מחמוד עבאס מהרשות הפלסטינית] אין שום זכות לפטר אותנו", אבל זו הייתה פוליטיקה. הבעיה היא שכולם חברים בצד פוליטי אחד. המטרה, התובעים והשופטים הם כולם מחמאס. באופן בלתי נמנע זה יוצר בעיות.⁹

עורכי דין המותחים ביקורת על חמאס, או כאלה הנמנים עם תומכי פתח, ממשיכים לייצג לקוחות בבתי המשפט, אך הם עצמם סבלו מאיומים ומהפרה של הזכות להליך הוגן ואף מעינויים (ר' להלן "מקרי מבחן"). עו"ד פלורה אל-מסרי סיפרה לארגון Human Rights Watch כי בשנת 2008 שוטר המועסק על-ידי מערכת המשפט איים "לשבור לי את הרגליים", כיוון שנראתה כמי שתומכת בפתח, בעת שייצגה לקוח בבית משפט בח'אן יונס; לטענתה, בתגובה לתלונותיה על השוטר אמר שופט "לא ארשה לאשת פתח להרוס את מה שבנינו".¹⁰

בעיה נוספת הייתה היעדר צדק עבור קרבנות של אלימות פנים-פלסטינית ובני משפחותיהם. מאז השתלטות חמאס על רצועת עזה בשנת 2007 נהרגו מאות אנשים במעשי אלימות אלה, שהגיעו לשיאם בחודש יולי 2008 ושוב במהלך המתקפה הישראלית הנרחבת ברצועת עזה, "מבצע עופרת יצוקה" בחודשים דצמבר 2008 וינואר 2009, ולאחר המתקפה.¹¹ פיוס פוליטי בין חמאס לבין פתח יוכל לסייע בפתרון חלק מהסוגיות הללו, כל זמן שהסכמי הפיוס לא יעניקו חנינות לבעלי תפקידים רשמיים מכל צד שהוא הנושאים באחריות להפרות חמורות. סוגיה שלישית היא העובדה שבמסגרת פעילות הרשות השופטת של חמאס הורשעו חברי פתח ואוהדיו שנחשדו בעברות במשפטים לא הוגנים ובוצעו הוצאות להורג. ס' אמר בהקשר זה לארגון Human Rights Watch כך: "מעצרים ללא צווים, פסקי דין לא הוגנים, שופטים גרועים וכו', את כל אלה אפשר לתקן אחרי הפיוס. אבל הוצאות לא מוצדקות להורג אי-אפשר לתקן".¹²

הפרת כללי ההליך ההוגן במהלך מעצר וכליאה

החובות הפרוצדוראליות של הרשות המבצעת מעצרים ושל התביעה ברצועת עזה מבוססות על חוק סדר הדין הפלילי מס' 3 משנת 2001.¹³ על-פי חוק זה, רק המשטרה האזרחית רשאית לבצע מעצרים, ומחובתה לקבל צווי מעצר וחיפוש מהתובע הכללי, למעט לצורך עצירת פשע שכבר

⁷ Albasoos, "Case Study I: The Judicial Sector," p. 29; see also Hani Albasoos, *The Rule of Hamas in Gaza: Facing the Challenge of Isolation*, "Chapter Seven: The Judicial Sector," 2009.

⁸ ר' גם Albasoos, 2009, שם. ב-29 באוגוסט 2007 מינה חמאס את אסמאעיל ג'אבר לתובע הכללי החדש, לאחר שקודמו בתפקיד, אחמד אל-מר'אני, שסירב להכיר בסמכותו של חמאס, נעצר לפרק זמן קצר בידי חמאס, ולאחר מכן עזב את הרצועה אל הגדה המערבית.

⁹ נשיא הרשות הפלסטינית מאשר את מינויים של שופטים. המועצה המשפטית העליונה, שהיא גוף עצמאי, פיקחה על הרכב הרשות השופטת: היא קיימה בחינות למועמדים לכס השיפוט, ביקרה שופטים וכיוצא באלה.

¹⁰ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם פלורה אל-מסרי, העיר עזה, 19 במאי 2011.

¹¹ ר' דוחות Human Rights Watch, "Internal Fight" (2008), ו"בחסות המלחמה" (2009).

¹² ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ס', שופט לשעבר בבית משפט פלילי אזרחי, העיר עזה, 25 במאי 2011.

¹³ חוק ההליך הפלילי של הרשות הפלסטינית, מס' 3 משנת 2001. תרגום לאנגלית זמין בכתובת <http://www.courts.gov.ps/pdf/Law%203%202001%20Penal%20Procedures.pdf>. כניסה לאתר ב-8 ביולי 2011.

נמצא בעיצומו או מניעת פשע העומד להתבצע תוך זמן קצר (סעיפים 19 ו-29). שר הפנים של חמאס, פתחי חמאד, הצהיר על-פי דיווחים כי "מנגנוני הביטחון פועלים בהתאם לחוק כפי שהוגדר בחוקה הפלסטינית הזמנית [...]", כלומר בחוק היסוד.¹⁴

אולם, מדיווחי הנציבות הפלסטינית העצמאית לזכויות האדם, המרכז הפלסטיני לזכויות האדם, מרכז אל-מזאן לזכויות האדם ועורכי דין פרטיים עולה כי כוחות ביטחון הפנים של חמאס מבצעים כדבר שבשגרה מעצרים וחיפושים, לעתים מזומנות ללא צווים, ולא פעם הם עוצרים אזרחים מכוח צווים שהונפקו בידי מערכת המשפט הצבאית.

כפי שיתואר להלן (ר' "מקרי מבחן"), לא רק אנשים הנחשדים בביצוע עברות מושפעים ממעצרים המבוצעים ללא צו. שוטרים מרבים לעצור קרובי משפחה של חשודים המבוקשים למעצר כאמצעי לחץ על החשודים. בעניין זה סיפר השופט לשעבר לארגון Human Rights Watch כך: "לפני כמה חודשים, השוטרים רצו לעצור את השכן שלי. הם לא מצאו אותו בבית, אז הם עצרו את האחים שלו, לקחו את המכונית שלהם, ואמרו לאבא שלהם 'תסגיר את הבן שלך ואנחנו נשחרר את שאר הבנים שלך ונחזיר לך את המכונית'. הם נעצרו בלי שהואשמו בביצוע עברה כלשהי, בגין מעשיו לכאורה של מישו אחר".¹⁵

פעילים למען זכויות האדם ועורכי דין תיארו מעצרים וכליאה בידי כוחות ביטחון שלא הוסמכו בבירור לבצע אותם בחוק הפלסטיני, ואמרו כי מעצרים כאלה הובילו למקרים שבהם לעצירים לא התאפשר ליצור קשר עם עורכי דינם ולא ניתן היה לאתר אותם במהלך תקופת המעצר הראשונה. אחד מעורכי הדין סיכם את הנושא כדלקמן:

בחוק נאמר שהתובע הכללי חייב להנפיק צווי מעצר, אבל הרשויות [של חמאס] טוענות שהחוק מעורפל ושכוחות שונים רשאים לבצע מעצרים. הם נתלים בטענה על כך שהחוק מעורפל כתירוץ. במציאות, המשטרה, מחלק הסמים של המשטרה, בלשי המשטרה ומנגנון ביטחון הפנים, כולם עוצרים אנשים. התוצאה היא שמישהו שנעצר עשוי להיות מוחזק בידי כל אחד מהגופים האלה, אז עורך הדין שלו עלול שלא לדעת איפה לחפש אותו. וכשמישהו נעצר, זה יכול להיות בידי מנגנון ביטחוני מאזור אחר. ממש לאחרונה, שוטרים מנוסיערות באו ועצרו מישהו מהעיר עזה.¹⁶

חלק מהחוקים הפליליים שבתי המשפט האזרחיים מחילים מעוררים גם הם חששות בכל הנוגע לשמירה על כללי ההליך ההוגן. בתי משפט אזרחיים מחילים חוק עונשין משנת 1929 ואת פקודת החוק הפלילי מס' 74 משנת 1935, מתקופת המנדט הבריטי. זו האחרונה כוללת סעיפים כה מעורפלים עד שיש בהם כדי להפר את הזכות להגנה, וסעיפים אלה פוגעים גם בזכויות אחרות, כגון הזכות לחופש הביטוי; למשל, הצו מתייחס כעברה פלילית ל"כוונות המרדה" שנועדו לעורר חוסר נאמנות לרשויות (סעיף 49).¹⁷

¹⁴ Sayigh, Hamas Policing in Gaza, p. 106.

¹⁵ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ס', שופט לשעבר בבית משפט פלילי אזרחי, העיר עזה, 25 במאי 2011.

¹⁶ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם נ', רצועת עזה, 18 במאי 2011.

¹⁷ הוראות אחרות של הצו משנת 1936 מפרות גם הן נורמות של זכויות האדם. לדוגמה, סעיף 152(2) מגדיר מין בין גברים כעברה פלילית.

החלת סמכות השיפוט הצבאית על אזרחים

חוק היסוד הפלסטיני, שתוקן בשנת 2003, קובע כי "בתי משפט צבאיים יוקמו מתוקף חוקים מיוחדים" ולא יורשו להחיל "סמכות שיפוט כלשהי מעבר לעניינים צבאיים" (סעיף 101).¹⁸ בית המשפט הפלסטיני העליון, שמושב ברמאללה שבגדה המערבית, הסתמך בשנת 2008 על סעיף זה בחוק היסוד כשקבע כי צווי מעצר שהוצאו נגד אזרחים בידי מועצת השיפוט הצבאית של הרשות הפלסטינית אינם תקפים, וכינה את הוצאתם "כפיית מרות הפוגעת בחירותם האישית של המתלוננים".¹⁹ בשנת 2011 צמצמה הרשות הפלסטינית משמעותית את מספר צווי המעצר שהונפקו על-ידי מערכת המשפט הצבאית נגד אזרחים.²⁰

אולם, ברצועת עזה, מנגנון ביטחון הפנים של חמאס, המקבל צווי מעצר ממערכת המשפט הצבאית, עוצר אזרחים באופן קבוע, ואלה נשפטים לעתים מזומנות בבתי משפט צבאיים. לדברי תושבים ברצועת עזה, למנגנון ביטחון הפנים משרדים ברפיח, ח'אן יונס ודיר אל-בלח ושני משרדים בעיר עזה.

המבנה של מערכת המשפט הצבאית ברצועת עזה תואם את חוק השיפוט הצבאי מס' 4 שהתקבל ב-21 בפברואר 2008 בפרלמנט הפלסטיני, שנשלט אז בידי חמאס. יחד עם זאת, חוק זה לא אושרר על-ידי נשיא הרשות הפלסטינית, מחמוד עבאס, ולא הוחל בידי מערכת המשפט הצבאית של הרשות הפלסטינית בגדה המערבית.²¹ סעיף 63 לחוק קובע כי הוא חל על אנשים המבצעים "עברות צבאיות המופנות [לטיפול מערכת המשפט הצבאית] על-ידי השר הממונה על משפטים צבאיים", לרבות "עברות שאחד מהצדדים בהן אזרח". על סמך סעיף זה העביר בשנת 2008 שר הפנים דאז סעיד סיאם לבתי המשפט הצבאיים את סמכות השיפוט במקרים של שיתוף פעולה עם כוחות עוינים.²² מנגנון ביטחון הפנים עוצר מתוקף חוק זה הן אזרחים והן חברים בארגונים חמושים.

החוק קובע כי התובע הצבאי ראשי להורות על מעצרו של כל אדם הנאשם בעברה למשך תקופה מרבית של 15 יום מרגע המעצר, וכי שופט בית משפט צבאי מרכזי מוסמך להאריך את המעצר למשך תקופה מרבית של 45 יום בסך הכול (סעיף 76). עם זאת, "אם לא הושלמה החקירה", ניתן

¹⁸ חוק היסוד הפלסטיני המתוקן, 2003. תרגום לאנגלית זמין בכתובת <http://www.courts.gov.ps/template.aspx?id=64>. כניסה לאתר ב-8 ביולי 2011.

¹⁹ בית המשפט העליון הפלסטיני, תיק מס' 2008/156, החלטה שהתקבלה ב-14 ביולי 2008.
²⁰ ר'.

Al Haq, "Palestinian General Intelligence: Civilians will be no longer tried in military courts," January 17, 2011, <http://www.alhaq.org/advocacy/topics/palestinian-violations/388-palestinian-general-intelligence-civilians-will-be-no-longer-tried-in-military-courts>, accessed June 18, 2012.

דובר מטעם הנציבות הפלסטינית העצמאית לזכויות האדם בגדה המערבית אמר כי נכון לחודש יולי 2012 ידוע לנציבות על 11 אזרחים שנעצרו בשלהי 2011 ואשר מוחזקים עדיין במעצר מתוקף צווי שהוצאו על-ידי מערכת המשפט הצבאית. שיחת טלפון של ארגון Human Rights Watch עם דובר הנציבות, רמאללה, 3 ביוני 2012.

²¹ החוק מסמך את הרשויות להקים בית משפט צבאי עליון שייבחן מקרים שבגינם ניתן להטיל עונש מוות או מאסר עולם בעבודת פרך; בתי דין צבאיים שיטפלו במקרים הנוגעים לקצינים בדרגת רב-סרן ומעלה במנגנוני הביטחון; בתי משפט צבאיים קבועים שסמכות השיפוט שלהם חלה על אנשי מנגנוני הביטחון ועל אזרחים המואשמים בהתאם לחוקים צבאיים בעברות כמו שיתוף פעולה עם האויב; בתי משפט צבאיים מרכזיים שיטפלו בעברות של אנשי מנגנוני הביטחון; ובתי משפט שדה. החוק זמין (בערבית) באתר מערכת המשפט הצבאית של חמאס בכתובת: <http://www.tinj.gov.ps/images/qanonalqadaa.doc>. כניסה לאתר ב-14 ביוני 2012. יזיד סאיר, מומחה למגזר הצבאי הפלסטיני, מצוין כי על אף שלפרלמנט הפלסטיני חסר הקוורום הנחוצ בעת אישור החוק, לא היה עליו ערעור משמעותי, "שכן הוא משלב שתי טיוטות חוק שהוגשו במקור לבחינתה של המועצה המחוקקת הפלסטינית בידי הרשות הפלסטינית, המונהגת על-ידי פתח, בשנת 2005: 'חוק ייסודם של בתי משפט צבאיים ותביעה צבאית' וכן 'חוק סדר הדין הפלילי'". Sayigh, "We Serve the Public": *Hamas Policing in Gaza*, Brandeis University: 2011, p. 85.

²² Sayigh, *Hamas Policing in Gaza*, p. 113 ("Siyam's decision was contained in decree M91/2008, based on article 63/5 of the 2008 Military Justice Law"), citing Sami Na'im al-Ashram, "Statutory Justice and Military Justice: Similarities and Differences," Military Judiciary Staff website, June 10, 2010.

לעצור חשוד ללא משפט למשך תקופה מרבית של שישה חודשים בצו של בית המשפט הצבאי הקבוע. יש להביא את הנאשם בפני בית משפט צבאי בתוך חודש אחד מרגע שהתובע הצבאי מודיע כי הוא מוחזק במעצר ונחקר (סעיף 81). לדברי הנציבות העצמאית לזכויות האדם, שהיא נציבות תלונות פלסטינית רשמית, מערכת המשפט הצבאית מפרשת את החוק כמסמך התובע הצבאי להנפיק צווי מעצר ולהאריך תקופות מעצר.²³

כמו כן קובע החוק כי בתי משפט צבאיים ימנו עורך דין לנאשם שאין לו ייצוג משפטי. בית המשפט הצבאי העליון פועל כבית משפט לערעורים, אך אינו מקבל ערעור אלא אם כן הערכאה הצבאית הנמוכה יותר טעתה בפירוש החוק, או אם נפל "פגם מהותי בהליכים שהוביל לפגיעה בזכויות הנאשם" (סעיף 99). אנשי כוחות הביטחון שהורשעו ונידונו למוות יוצאו להורג מול כיתת יורים, "אך הוצאתו להורג של אדם שאינו איש כוחות הביטחון תבוצע" בהתאם לחוקים אחרים שניתן להחיל במקרה כזה (סעיף 104).

תובעים צבאיים ובתי משפט צבאיים ברצועת עזה (וכן בגדה המערבית) מחילים גם את חוק העונשין המהפכני של אש"ף משנת 1979 ואת חוק סדר הדין הפלילי המהפכני משנת 1979. אש"ף חוקק חוקים אלה בעודו בגלות כאמצעי לשלוט בשלוחותיו בלבנון, סוריה, תוניסיה ובמקומות אחרים. בשנת 1995, לאחר הקמת ממשלת הרשות הפלסטינית בגדה המערבית וברצועת עזה, אישר הנשיא יאסר ערפאת את המשך החלתם של חוקים פלסטיניים שהיו תקפים בשטחים; חלק מעורכי הדין הפלסטינים מערערים על כך שהצווים של אש"ף אכן נכללים בבירור בהצהרתו של ערפאת.²⁴ חוקי העונשין של אש"ף משנת 1979 חלים, כפי שנקבע בהם, על עברות נגד "ביטחון המהפכה".²⁵ המועצה המחוקקת הפלסטינית, הלא היא הפרלמנט הפלסטיני, מעולם לא אישרה את השימוש בחוק העונשין המהפכני.²⁶ הרשות הפלסטינית החילה חוקים אלה ברצועת עזה החל בחודש פברואר 1995 ועד להשתלטותו של חמאס על הרצועה בשנת 2007. רשויות חמאס הכניסו שינויים מסוימים בחוקים אלה, אך ככלל שימרו את תחומי סמכותם של בתי המשפט הצבאיים.²⁷

²³ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם עורכת דין מצוות הנציבות העצמאית לזכויות האדם, רצועת עזה, 19 במאי 2011.
²⁴ צו מס' 1 משנת 1995, סעיף 1 ("חוקים ותקנות וצווים שפורסמו לפני 5 ביוני 1967 יוותרו תקפים בשטח שבשליטה פלסטינית [בגדה המערבית וברצועת עזה] עד אשר יאוחדו"). עורכי דין פלסטינים טענו עם זאת כי חוק העונשין המהפכני מעולם לא היה תקף קודם לכן בשטחים הפלסטיניים הכבושים, אלא רק במדינות אחרות שבהן פעל אש"ף, כך שיש לראות בהחלתו של החוק בשטחים "הפרה של הצו הנשיאותי". ר', למשל:

Ghandi Rabie', The Detention of Civilians by Palestinian Security Agencies With A Stamp of Approval by the Military Judicial Commission, Independent Commission for Human Rights (ICHR), December 2008, pp. 9-10.

²⁵ הנציבות הפלסטינית העצמאית לזכויות האדם, נציבות התלונות הרשמית, טוענת כי בשנת 1995 הגיע אש"ף להסכמה עם ישראל על הקמתה של רשות פלסטינית וכי הרשות הפלסטינית בתורה הקימה מנגנוני ביטחון; לפיכך, לדעת הנציבות, לא ניתן לראות בגופי ביטחון אלה "מנגנונים של המהפכה", והם אינם יכולים לשאוב את סמכויותיהם מחוקי אש"ף משנת 1979. ניתן לטעון כי ניתוח זה חל גם על מנגנוני הביטחון שהוקמו על-ידי חמאס ברצועת עזה מאז שנת 2007, ושכאלה אין זה ראוי שיסתמכו על החוקים המהפכניים משנת 1979 כדי להרחיב את סמכות השיפוט שלהם לאזרחים ברצועת עזה, שזכויותיהם נקבעו בחוק היסוד הפלסטיני.

ICHR, Detention of Civilians, pp. 14-15. Palestinian officials disputed the ICHR interpretation in 2008.

²⁶ המועצה המחוקקת הפלסטינית לא התכנסה מאז שנת 2008, והפכה לבלתי יעילה בעקבות מעצרים של חבריה בידי ישראל, המחזיקה כיום במתקני כליאה כ-27 מהם, ובעקבות הפילוג הפוליטי בין פתח לחמאס. נשיא הרשות הפלסטינית מחמוד עבאס טען כי הוא מוסמך לפעול מכוח סעיף 43 לחוק היסוד (2003), הקובע כדלקמן: "לנשיא הרשות הלאומית תעמוד הזכות, במקרים של צורך שאינו סובל דיחוי, ושלא במהלך מושבה של המועצה המחוקקת, להוציא צווים בעלי תוקף של חוק. צווים אלה יוצגו בפני המועצה המחוקקת במושב הראשון שיתכנס לאחר הוצאתם; אחרת, יחדלו להיות בעלי תוקף של חוק. הונחו חוקים כאמור על שולחן של המועצה המחוקקת אך לא זכו לאישורה, יחדלו להיות בעלי תוקף של חוק". בשנת 2011 למשל הוציא הנשיא עבאס לפחות שמונה "צווי-חוקים" על בסיס חוק זה, לרבות שני צווים המתייחסים לחוק העונשין ולחוק בדבר מערכת המשפט. בה בעת, רשויות חמאס טענו גם הן כי בסמכותן לחוקק חוקים. בשנת 2011 פרסם חמאס, בין היתר, את חוק המשפט הפורנוי (מס' 3) ואת חוק הנוער הפלסטיני (מס' 2). ICHR, 17th Annual Report, p. 17.

²⁷ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם עו"ד האני רדוואן, סגנר צבאי, העיר עזה, 22 במאי 2011. לדברי רדוואן, באמצע שנות התשעים, כאשר הרשות הפלסטינית החלה לנהל חלקים מרצועת עזה, סמכותם של בתי המשפט הצבאיים חלה על אנשי מנגנוני הביטחון הפלסטיניים (כלומר על המשטרה ועל מנגנוני ביטחון הפנים) ועל הארגונים החמושים (כגון גדודי

חוק העונשין המהפכני חל על חיילים, קצינים וחברים מתנדבים ב"פלגי ההתנגדות" (סעיף 8), וגם על "כל פלסטיני או אדם אחר" המבצע עברה "נגד ביטחונם, בטיחותם והאינטרסים של הכוחות המהפכניים" (סעיף 9).²⁸ חוק העונשין קובע עונש מוות בגין עשרות עברות שונות, לרבות שיתוף פעולה עם האויב. עונשי מוות מועברים אוטומטית מבתי המשפט הצבאיים הקבועים לבית המשפט הצבאי לערעורים לצורך קיום הליך ערעור.²⁹

מעצר ללא כתב אישום ומניעת גישה לבני משפחה ולעורכי דין

חוק העונשין הפלסטיני האזרחי משנת 2011 קובע כי המשטרה רשאית לעצור חשוד למשך 24 שעות לפני שהיא מביאה אותו בפני משרד התובע הראשי; התובע רשאי לעצור חשוד למשך 48 שעות נוספות לפני שיביא אותו בפני שופט אזרחי בבית משפט של הערכאה הראשונה. כמו כן, התובע רשאי לבקש מהשופט להורות על "מעצר חקירתי" למשך 15 ימים נוספים, שניתן לחדשו; לאחר מכן יכול שופט מבית משפט בערכאה גבוהה יותר להורות על מעצר למשך 45 ימים נוספים, עד לשישה חודשים בסך הכול; סנגור העובד במשרד פרטי ברצועת עזה מנה בעיות נוספות בהחלתו של החוק:

לאחר מעצר, המשטרה יכולה להחזיק בך למשך 24 שעות. בעיה אחת היא שבמהלך הזמן הזה אתה לא יכול לראות עורך דין. בעיה אחרת היא שהשוטרים נוטים לעצור אנשים על כל תלונה שמוגשת נגדם, כך שבפועל אנחנו מגלים לפעמים שיש מרוץ למשטרה בין אנשים שיש ביניהם מחלוקת כדי לגרום למעצר גם אם לא בוצע בעצם שום פשע.³⁰

מערכת המשפט הצבאית מחילה הליכים דומים לאחר מעצר ובמהלך "מעצר חקירתי", בהתאם לחוק סדר הדין הפלילי המהפכני של אש"ף (מס' 79) משנת 1979. במקרים שבהם העציר עלול להוות סכנה לציבור, או שקיימת סכנה כי אם ישוחרר ישמיד את הראיות או ישבש אותן, או כאשר יש חשש כי ימלט, התובע הצבאי רשאי לבקש משופט צבאי לעצור אנשים ללא כתב אישום למשך פרקי זמן של 15 יום, הניתנים לחידוש, עד ל-45 ימים בסך הכול. במקרה של "פשעים נגד ביטחון המהפכה" ניתן להחזיק אנשים במעצר ללא משפט לתקופה מרבית של שישה חודשים באישור ראש מערכת המשפט הצבאית (סעיף 88).³¹

הוראות אחרות של החקיקה הצבאית התקפה ברצועת עזה מפרות גם הן את הזכות להליך הוגן. בעוד חוק היסוד הפלסטיני משקף סטנדרטים בינלאומיים של זכויות האדם בכך שהוא מחייב להודיע לאדם על הסיבות למעצרו או לכליאתו ולאפשר לו ליצור קשר עם עורך דין "ללא דיחוי" (סעיף 12), חוק סדר הדין הפלילי של אש"ף אינו מבטיח את זכותו של עציר לגישה מיידית לייעוץ משפטי ולשמירתו של חיסיון עורך דין – לקוח. יתר על כן, בחוק זה אף נקבע כי התובע הצבאי ראשי להורות למנוע מהעציר קשר עם משפחתו, עם עורכי דין ועם כל אדם אחר "לתקופה שאינה עולה על עשרה ימים" ואשר ניתן לחדשה (סעיף 50). התובע הכללי רשאי למשל לשאול את כוחות

חללי אל-אקצא, הזרוע הצבאית של פתח), ובמקרים בעלי חשיבות ציבורית בתחומים מנהליים וכספיים כגון זיוף כסף או מעילה בכספי ציבור. "בתי משפט לביטחון הציבור", ענף של מערכת המשפט הצבאית, טיפלו במקרים הנוגעים לריגול או לשיתוף פעולה מסוג אחר עם ממשלות או ארגונים עוינים. חמאס מיזג את "בתי המשפט לביטחון הציבור" לתוך בתי המשפט הצבאיים הרגילים; הטיפול בתחומים מנהליים וכספיים הועבר ישירות לבתי המשפט האזרחיים.

²⁸ חוק העונשין המהפכני הפלסטיני של אש"ף משנת 1979.

²⁹ מבנה מערכת המשפט הצבאית ברצועת עזה תואם את חוק השיפוט הצבאי מס' 4 משנת 2008.

³⁰ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם נ', עורך דין ממשרד פרטי, בעיר עזה, 18 במאי 2012.

³¹ לדיון בנושא זה ר' 15: Independent Commission for Human Rights, p.

הביטחון האם ביקור בכלא עלול להוביל להשמדת ראיות או האם קיימת סכנה שהעציר יעביר מידע למשתפי פעולה.³²

ארגון Human Rights Watch תיעד את המקרה של פול מרטין, עיתונאי בריטי שנעצר בחשד לקשרים עם פלסטיני שהואשם בשיתוף פעולה עם ישראל. התובע הצבאי מנע ממרטין להיפגש עם עורך דין במשך 25 יום.³³ עורכי דין פלסטינים אמרו כי למעשה התובעים של חמאס התייחסו למרטין, עציר שזכה לפרסום רב, טוב יותר מאשר לעציר פלסטיני טיפוס, שזכותו לפגוש עורך דין נשללת לעתים לתקופות ממושכות יותר.

עורך דין מצוות הנציבות העצמאית לזכויות האדם תיאר את הבעיות במעצר:

מנגנון ביטחון הפנים מודיע למשפחות על המעצר, לפעמים מיד ולפעמים רק אחרי שהעבירו את העציר ממרכזי מעצרם לבית הסוהר המרכזי [באלקאט'בה, מערב עיר עזה]. החוק קובע שחייבים לתת לעציר אפשרות להיפגש עם עורכי דין. אבל כשמנגנון ביטחון הפנים עוצר אותו, אין לעורך הדין שום דרך לבוא לראות אותו. זה מתאפשר לו רק כשמנגנון ביטחון הפנים מעביר אותו ממרכזי המעצר שלהם לא-סוראיה. מתקן המעצר העיקרי של מנגנון ביטחון הפנים הוא מתחם אל-אנסאר של המנגנון, אבל יש גם משרדים אזוריים של המנגנון, ובהם ניתן להחזיק אנשים במעצר לפני שמעבירים אותם לא-אנסאר. אפשר להעביר [עציר] מהר, או שהוא יכול להיתקע שם להרבה זמן בלי שום הליכים. כשמעבירים אותו לבית הכלא האזרחי, הוא עדיין נתון לסמכות השיפוט הצבאית. מה שקורה בדרך כלל הוא שלפני שמביאים עציר בפני בית המשפט, מנגנוני הביטחון הולכים לתובע הצבאי כדי להסדיר את הדברים בדיעבד, ולהפוך את התיק של העציר לתקין. דברים כאלה קרו כשהרשות הפלסטינית הייתה בשלטון. אז חמאס ירש את המערכת, אבל הם לא תיקנו אותה.³⁴

פרקליט ממשד עורכי דין פרטי אמר לארגון Human Rights Watch:

בנוגע ללקוחות שלי שנעצרים על-ידי מנגנון ביטחון הפנים, עבר הרבה זמן מאז שטרחתי לטעון למענם בהתאם למה שנאמר בחוק. באמת, אני לא יכול לעשות שום דבר בשבילם. ברוב המעצרים של מנגנון ביטחון הפנים – הם מכינים את העציר להודות בסעיף שבו הוא יואשם בסופו של דבר.³⁵

מעצר שרירותי

על-פי חוק סדר הדין הפלילי המהפכני של אש"ף, התובע הצבאי רשאי להוציא צו מעצר נגד חשוד רק אם קיימות ראיות ספציפיות לביצוע עברות.³⁶ בפועל, ארגונים לזכויות האדם ברצועת עזה תיעדו מאות מקרים שבהם כוחות ביטחון שאינם המשטרה האזרחית, לרבות ארגונים חמושים וגורמים ממנגנון ביטחון הפנים, ביצעו מעצרים שרירותיים ללא צווים. בשנת 2011 קיבלה הנציבות העצמאית לזכויות האדם 271 תלונות בדבר מעצרים שרירותיים ברצועת עזה, בהשוואה ל-831 בשנת 2010, ו-755 תלונות על מעצרים כאלה בגדה המערבית, בהשוואה ל-2,045 בשנת

³² שם.

³³ Human Rights Watch, "חמאס: מעצרו של עיתונאי הפר את כללי ההליך ההוגן", 11 במאס 2010.

³⁴ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם עורך דין מצוות הנציבות העצמאית לזכויות האדם, עזה, 19 במאי 2011.

³⁵ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם נ', רצועת עזה, 18 במאי 2011.

³⁶ לאחר מכן רשאי מנגנון ביטחון הפנים לעצור את החשוד לחקירה למשך 48 שעות, שלאחריהן יש להביאו בפני תובע צבאי, הרשאי לחקור אותו במשך 24 שעות נוספות, ואז חייב לשחררו או להביאו בפני שופט צבאי בבקשה להעמיד אותו לדין או להאריך את מעצרו (סעיף 79).

2010.³⁷ בד"ח הנציבות לשנת 2009 תועדו 958 תלונות על מעצר שרירותי ברצועת עזה וכאלף תלונות כאלה בגדה המערבית.³⁸

סגור העובד ברצועת עזה אמר לארגון Human Rights Watch:

לעתים קרובות הם עוצרים אנשים ביום שישי, שהוא יום חופש עבור התובעים, ואז הם יכולים להחזיק [בעציר] למשך יותר מ-24 שעות, כי לא יתאפשר לו לראות תובע עד יום ראשון. במקרים יותר חמורים מנגנון ביטחון הפנים עלול להחזיק בו למשך 15 או עשרים יום, ואז לשלוח אותו למשטרה. בשלב הזה השוטרים יחזיקו אותו במשך 24 שעות, ואז ישלחו אותו לתובע הכללי, וכן הלאה, וינהגו בו בהתאם להליכים [ההולמים]. נכון שאם הוא משנה את הגרסה שלו וחוזר בו מההודאה, התובע עשוי לשחרר אותו, אבל במקרה כזה רוב הסיכויים שהם פשוט יעצרו אותו שוב.³⁹

ארגון Human Rights Watch תיעד מקרים דומים. במקרה שיידון בד"ח זה, הוציאו תובעים צבאיים צו מעצר בדיעבד לאחר שארגונים חמושים עצרו ועינו אדם במשך חודש ימים בטרם העבירו אותו למשרד התובע. לאחר מכן קבע בית המשפט הצבאי לערעורים בעזה כי הוא אשם בבגידה, והוא הוצא להורג.

ארגון Human Rights Watch שאל עורכי דין הפעילים למען זכויות האדם אם ידוע להם על דוגמאות למקרים שבהם מערכת המשפט הורתה על שחרורם של עצירים או ביטלה את האישומים נגדם כיוון שנעצרו ללא צווים. עורכי הדין ששוחחנו עמם הצליחו לזכור רק מקרה אחד כזה. הנציבות העצמאית תיעדה בשנת 2011 מקרה שבו מחלקה של משטרת חמאס, המוסמכת לטפל בעניינים הנוגעים למנהרות שתחת הגבול עם מצרים, עצרה ולכאורה עינתה אדם שנחשד בהעברת מידע רגיש לרשויות הביטחון המצריות בנוגע למנהרות.⁴⁰ בית המשפט הורה לשחררו כיוון ש"משטרת המנהרות" עצרה אותו ללא הרשאה. לדברי הנציבות, חמאס הקים רשות משטרתית נפרדת שלה ניתנה הסמכות לטפל בעניינים הנוגעים למנהרות, ורשות זו מפעילה מתקני כליאה משלה ויכולה גם להחזיק אנשים במעצר בתחנות משטרה רגילות, כשהם כפופים עדיין לסמכותה.

עינויים

בשנת 2011 קיבלה הנציבות העצמאית לזכויות האדם 112 תלונות על עינויים שבוצעו לכאורה על-ידי מנגנוני הביטחון בגדה המערבית ו-102 תלונות על עינויים שבוצעו לכאורה על-ידי המנגנונים ברצועת עזה, לרבות המשטרה האזרחית, משטרת הסמים, בלשי המשטרה ומנגנון ביטחון הפנים.⁴¹ הנציבות תיעדה בשנת 2011 חמישה מקרים של מוות במעצר ברצועת עזה, וביקשה מהרשויות לחקור את נסיבותיהם, אך "לא קיבלה ממצאים של אף חקירה".⁴²

ייתכן שמספר מקרי העינויים בפועל רב יותר, כיוון שלנציבות אין אפשרות לבקר אצל עצירים בבתי הכלא ובמתקני המעצר, ולפיכך היא מסתמכת בעיקר על תצהירים המתקבלים מעצירים ששחררו ומתלוננים על עינויים; סביר להניח שישנם עצירים הנמנעים מלעשות כן בשל חשש

³⁷ ICHR, 17th Annual Report (2011), Executive Summary, p. 14.

³⁸ ICHR, 15th Annual Report (2009), Executive Summary, p. 38.

³⁹ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם נ', עורך דין ממשרד פרטי, בעיר עזה, 18 במאי 2012.

⁴⁰ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם צוות הנציבות העצמאית, העיר עזה, מאי 2011.

⁴¹ ICHR, 17th Annual Report (2011), April 18, 2012, Executive Summary, p. 12.

⁴² שם, עמ' 14.

לביטחונם, בשל הנוהג לפטור מתעללים מעונש או מסיבות אחרות. מאז שנת 2009 מנע משרד הפנים של חמאס מהנציבות לבקר אצל עצירים במתקן המעצר אל-אנסאר של מנגנון ביטחון הפנים, ומאז שנת 2011 הוא מונע מהנציבות לבקר אצל אסירים בכלא האזרחי א-סוראיא.

תלונות על עינויים כוללות לעתים מזומנות טענות בדבר הכאה במקלות או בכבלים חשמליים, קשירה של זרועות העציר מאחורי גבו ולאחר מכן קשירתו לנקודה מוגבהת כגון קורת תקרה או חלון, כך שמשקלו של העציר גורם לפריקת כתפיו, ואילוץ של עציר לשבת או לעמוד בתנחות לא נוחות למשך פרקי זמן ממושכים. במקרים מסוימים ביימו כוחות ביטחון את הוצאתו להורג של העציר.

חוק היסוד הפלסטיני אוסר על "כל כפייה או עינויים", הופך כל הצהרה שהתקבלה באמצעותם ל"בטלה ומבוטלת" (סעיף 13), קובע כי "כל הפרה של חירות אישית כלשהי" תיחשב לפשע שלא חלה עליו התיישנות, ומבטיח לאנשים שנפגעו "פיצויים הוגנים" (סעיף 32). חוק העונשין המהפכני של אש"ף קובע כי כל ה"מפעיל על אדם כוח בצורה שאינה מותרת בחוק כדי לסחוט ממנו הודאה בפשע או מידע על פשע יידון לעונש מאסר" של שלושה חודשים לפחות, או חמש שנות עבודת פרך "אם הובילו העינויים למוות" (סעיף 280).

על-פי חוק סדר הדין הפלילי המהפכני, התובע הצבאי הכללי "רשאי לבקש" נתיחה רפואית אם עציר נהרג או מת "מסיבות לא ידועות המעוררות חשד" (סעיף 36). חוק סדר הדין הפלילי הפלסטיני מס' 3 משנת 2011 קובע כי לאחר שכוחות הביטחון העבירו נאשם לחקירה בידי תובע, מחויב התובע "לבחון את גופו ולציין את כל הפציעות הגלויות שהוא רואה ואת הגורמים להן" בטרם יתחיל ב"חקירה" (סעיף 99), ולהורות על "בדיקה רפואית ונפשית של הנאשם בידי הרשויות המוסמכות, בין מיוזמתו שלו כאשר הוא סבור שהדבר נחוץ ובין לבקשת הנאשם או פרקליט" (סעיף 100).

פיקוח לא יעיל, חשש להתלונן

לכאורה, פלסטינים שזכויותיהם הופרו בידי כוחות הביטחון רשאים להגיש תלונות בכמה דרכים. אתר האינטרנט של משרד הפנים הפלסטיני מאפשר למשתמשים להגיש תלונות ליחידת הפיקוח והתלונות. שר הפנים לשעבר סעיד סיאם מינה את איש חמאס חסן א-סייפי לתפקיד המפקח הכללי והורה לו לבלום את ההפרות המבוצעות בידי כוחות הביטחון; דווח כי למפקח הכללי, לצד התובע הכללי, יש סמכות לפקח על מנגנון ביטחון הפנים כמו-גם על מנגנוני ביטחון אחרים.⁴³ עוד דווח כי בחודש נובמבר 2009 הקים שר הפנים פתחי חמאד יחידה לזכויות האדם הנספחת למשרד המפקח הכללי, ולה משרדים בכל אחד מחמשת המחוזות ברצועת עזה.⁴⁴ קרבנות להתעללות מצד המשטרה האזרחית ומצד כוחות ביטחון אחרים רשאים להגיש תלונות באופן מקוון בלשכה מיוחדת של המשטרה ("דיוואן אל-מזאלם") שהוקמה בחודש אפריל 2010.⁴⁵ גם אתר מערכת המשפט הצבאית מאפשר לגולשים להגיש תלונות מקוונות.⁴⁶

⁴³ Sayigh, *Hamas Policing in Gaza*, pp.42, 58.

במקור זה מצוטטת עדותו של אבו שרח', מנכ"ל מנגנון ביטחון הפנים, בפני הוועדה המשפטית של המועצה המחוקקת הפלסטינית בחודש יוני 2009.

⁴⁴ ר'.

Sayigh, *Hamas Policing in Gaza*, p. 84, citing Filasteen Online, "Hammad Decrees Activation of Human Rights Unit in the Ministry of Interior," November 12, 2009.

⁴⁵ ר' אתר האינטרנט של משרד הפנים של חמאס, "שלח תלונה / שאילתה", <http://www.moi.gov.ps/Page.aspx?page=complaints>, כניסה לאתר ב-8 באוגוסט 2012; ר' גם Sayigh, עמ' 85.

⁴⁶ ר' אתר האינטרנט של המועצה העליונה לשיפוט צבאי, "תלונות אזרחים", http://www.tmj.gov.ps/index.php?option=com_contact&view=contact&id=1&Itemid=23, כניסה לאתר ב-3 באוגוסט 2012.

חלק מהפלסטינים חשים שאין באפשרותם להגיש תלונות על הפרות של המשטרה האזרחית בשל השתייכותם הפוליטית או שאינם מעוניינים לעשות כן. אדם שהזדהה כתומך פתח אמר לארגון Human Rights Watch: "לא הייתי מעז [להתלונן]. אנשים עשויים להתלונן אם הם חברים בחמאס, כי לא יפגעו בהם עוד פעם בעקבות התלונה. אני לא מכיר אישית אף אחד שהגיש תלונה על המשטרה, אבל שמעתי על כמה מקרים. למרות זאת, אף פעם לא שמעתי שהענישו מישהו חשוב במנגנוני הביטחון".⁴⁷

במקרים שבהם עציר שנחקר בידי התובע סובל מפציעה גלויה לעין, לרבות מקרים שבהם העציר טוען כי עונה בידי כוחות הביטחון, התובע מחויב לברר את העובדות, אם באמצעות תשאול של הנאשם ואם באמצעות הפנייתו לבדיקה ברשויות הרפואיות והפסיכולוגיות המוסמכות.⁴⁸ במהלך משפט, רשויות השיפוט מוסמכות להורות על חקירה בנוגע לטענתו של אדם כי עונה, ולהקים ועדה אד-הוק לבדיקת העובדות. אין בנמצא שום חוק או תקנה המתארים את היקף סמכותה של הוועדה, את הכישורים הנדרשים מחבריה, את סדרי עבודתה, את המשקל שעל בתי המשפט לתת לממצאיה או דרך כלשהי שבה ניתן לערער על מסקנותיה. בנוסף, המפקח הכללי של משרד הפנים של חמאס מוסמך לחקור טענות על פגיעה בעצירים. עצמאות משרדו של המפקח הכללי עשויה להיות מוגבלת בשל מיקומו בתוך משרד הפנים והעובדה שהוא כפוף לשר הפנים, כיוון שמשרד הפנים מפקח גם על פעולות המשטרה וכוחות ביטחון הפנים, אשר ביצעו לכאורה את ההפרות.

ארגון Human Rights Watch תיעד כמה מקרים שבהם נטען כי גורמים רשמיים בבתי חולים סירבו לספק תיעוד רפואי שיכול היה לשמש ראיה במקרים של התעללות במשמורת. בחודש מאי 2011 למשל אמר תושב עזה: "אחד מהחברים שלי נעצר [בידי מנגנון ביטחון הפנים] ולא הורשה לראות אף אחד במשך עשרה ימים. הם הכריחו אותו לשתות כלור, והרביצו לו הרבה. לקחנו אותו לבית חולים [שם בית החולים שמור אצל המחברים] כדי לקבל דו"ח, אבל גורמים רשמיים בבית החולים אמרו שהכול בסדר אצלו. הוא לא היה מסוגל אפילו ללכת. נאלצנו להשתמש בכיסא גלגלים. הוא עורך דין שמכיר את הזכויות שלו, אבל זה לא עזר לו".⁴⁹

לדברי עו"ד רדוואן, המשמש כסנגור בבית משפט צבאי, במקרים שבהם עולה מהחקירה שעציר עונה ומסר הודאה בשל עינויים, וכי ההודאה היא הראייה היחידה לאשמה, ניתן לשחררו. אולם, לדבריו, "אם לתובע יש ראיות נגדו ממקור אחר, ניתן להשתמש בראיות".

ארגון Human Rights Watch שאל ארגונים לזכויות האדם ברצועת עזה אם ידוע להם על מקרים כלשהם שבהם שופטים שחררו עצירים או ביטלו את האישומים נגדם על סמך כך שהודאתם נגבתה בעינויים; אף אחד מהארגונים לא ידע על מקרה כלשהו מסוג זה.

גורמים רשמיים בחמאס עמדו על כך שבעלי תפקידים במנגנוני הביטחון נענשו בגין הפרות, והצהירו כי עינויים אינם נחוצים לצורך חילוץ הודאות.⁵⁰ חלק מאנשי כוחות הביטחון קיבלו הכשרה בחוק ההומניטארי הבינלאומי מהצלב האדום, ועל-פי דיווחים, רשויות חמאס שללו בשנת

⁴⁷ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם נ', העיר עזה, 18 במאי 2011.

⁴⁸ ר' חוק סדר הדין הפלילי הפלסטיני מס' 3 משנת 2011, סעיפים 99 ו-100.

⁴⁹ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם מ', העיר עזה, 21 במאי 2011. חברו של מ' שוחרר כמה ימים קודם לכן.

⁵⁰ של חמאס (למשטרה) יש דרכים רבות אחרות למצוא ראיות, שאינן מצריכות אלימות"), וכן מסתמך על מאמר אחר מאת א-סייפי שבו נאמר כי הממשלה "זקוקה לארגונים אלה [לזכויות האדם] כדי להראות לנו את השגיאות שלנו ולעזור לנו לתקן אותן", כל זמן שהם מספקים "ביקורת בונה בהתאם לסטנדרטים ואמות מידה ספציפיים ואובייקטיביים". Sayigh, *Hamas Policing*. In Gaza, pp. 32, 41.

2007 מגדודי עז א-דין אל-קסאם את תפקיד התמיכה במשטרה, לאחר שנמתחה על הארגון ביקורת על שימוש מופרז בכוח ללכידת חשוד נמלט שזכה להגנה של חמולה רבת עצמה.⁵¹

אולם, הרשויות מעולם לא פרסמו את שמותיהם של אנשי כוחות הביטחון שנענשו או פרטים בדבר האמצעים המשמעתיים שהושתו עליהם. בשנת 2008 הצהיר ראש הממשלה הנייה כי ממשלתו הענישה תשעה קציני משטרה ו-29 שוטרים נוספים בגין פציעה והריגה של מפגינים תומכי חמאס בטקס זיכרון ליאסר ערפאת שהתקיים בחודש נובמבר 2007.⁵² אולם, לדברי יזיד סאייר, חוקר המתמחה במגזר הצבאי הפלסטיני, "הבטחות לארגונים מקומיים לזכויות האדם לפרסם את דו"ח הוועדה או לחלוק אותו עמם לא קוימו, ושמות השוטרים שהועמדו לדין והעונשים שקיבלו לא נחשפו; דבר זה מנע פיקוח הולם על הדרך שבה החקירה טופלה והושלמה."⁵³ פרשנים ציינו כי ישנן סתירות משמעותיות במספרם של אנשי מנגנוני הביטחון שגורמים רשמיים בחמאס טענו כי נענשו בגין הפרות שלא פורטו בשנים 2009 ו-2010.⁵⁴

א-סייפי, המפקח הכללי לשעבר של משרד הפנים, היה אחראי לחקירתם של בלשים בתחנת המשטרה תופאח שעינו לכאורה למוות בחודש מאי 2009 אדם שנחשד בהברחת סמים.⁵⁵ על-פי דיווחים, ראש הממשלה אסמאעיל הנייה אישר את המלצתו של א-סייפי לפטר 11 שוטרים בגין מותו של העציר, אך הממשלה לא נקבה פומבית בשמות השוטרים, ולא ציינה מה נעשה בפועל.⁵⁶ בשנת 2011 קודם א-סייפי לתפקיד במשרד לענייני דת; לא ידוע אם מחליפו, סאמי נוּּפּל, פעל לקידום נקיטת אמצעים משמעתיים או פתיחה בחקירות פליליות נגד אנשי כוחות ביטחון שעינו לכאורה עצירים.

עורך דין מצוות הנציבות העצמאית תיאר בפני ארגון Human Rights Watch מקרה שבו אדם שהוחזק במעצר עונה לכאורה בידי המשטרה בתוך תחנת משטרה ג'באליא זמן קצר לפני 1 בינואר 2010, מועד שבו מציין פתח את יום היווסדו.⁵⁷ עם שחרורו קיבל האיש דו"ח רפואי שהיווה ראיה לכך שעונה במעצר. הנציבות הגישה למפקח הכללי תלונה על העינויים, ומאוחר יותר נמסר לה מרשויות חמאס כי הן הענישו את האחראים לדבר, אך חמאס מעולם לא מסר את שמותיהם ולא ציין אילו אמצעים ננקטו נגדם.

רדואן אמר כי ידוע לו על שני מקרים נוספים שבהם חמאס נקט אמצעים משמעתיים או העניש חברים במנגנוני הביטחון בגין הפרת זכויותיהם של עצירים.

איש שירות ביטחון הפנים ביצע טעות מנהלית כשעצר את אחד מהלקוחות שלי, כי חייבים להיות שני עדים לכך שהמשטרה מבצעת מעצר, אבל העדים במקרה

⁵¹ ר': Sayigh, *Hamas Policing in Gaza*, p. 30, footnote 198.

⁵² "תוצאות החקירה בנוגע לאירועים בעצרת ערפאת: הנייה הטיל את האחריות על המשטרה ועל פתח", *פלסטיין אל-מוסלמה*, 26, מס' 7 (יולי 2008), עמ' 15, מצוטט אצל Sayigh, *Hamas Policing in Gaza*, p. 30.

⁵³ Sayigh, *Hamas Policing in Gaza*, p. 31.

⁵⁴ בחודש יולי 2010 הצהיר שר הפנים פתחי חמאד כי 1,200 בעלי תפקידים במגזר הביטחוני הודחו, הושעו או נקנסו מאז תחילת 2009 ("במהלך 2009: חמאד: הענשנו 1,200 שהיו קשורים ל[משרד] הפנים", *פלסטיין*, 26 ביולי 2010, <http://www.feelseen.ps/details/9014/A9.htm>). כניסה לאתר ב-18 ביוני 2012. בחודש נובמבר 2010 אמר חמאד כי "יותר מ-900 אנשי ביטחון נענשו בגין הפרות במשך שנתיים".

(Jihan al-Husseini, "Fathi Hamad Speaks to al-Hayat: al-Qa'edah Has No Presence in Gaza," cited by Sayigh, *Hamas Policing in Gaza*.)

⁵⁵ ראיונות שערך ארגון Human Rights Watch עם חסן א-סייפי וח'ליל אבו שמלה, העיר עזה, מאי 2010.

⁵⁶ ג'מיל נסר עסאף, בן 19, מת בבית החולים מפצעים שנגרמו לו בידי שוטרים ב-24 במרץ 2009; ר':

ICHR, "Monthly Report on Human Rights Violations," March 2009, p. 2.

הנציבות העצמאית דיווחה כי ב-16 במרץ מת במתקן מעצר משטרתי אדם נוסף, בשם זאייד ג'ראדא, ככל הנראה עקב עינויים, אך לא ידוע על כך שהמשטרה נקטה אמצעים משמעתיים כלשהם. המרכז הפלסטיני לזכויות האדם דיווח על שני המקרים בפירוט. PCHR, *Report on Torture Practices in PNA Prisons and Detention Centers*, August 2010.

⁵⁷ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch, הנציבות העצמאית לזכויות האדם, העיר עזה, 19 במאי 2011.

הזה [היו] אנשים אחרים מכוחות הביטחון. אז הם נקטו אמצעים משמעותיים נגד
איש מנגנון ביטחון הפנים. שמעתי על עוד מקרה שבו איש מנגנון ביטחון הפנים
נענש אחרי שכלא חשוד בבידוד אבל טען שהחשוד מוחזק עם אנשים נוספים.

רשויות חמאס לא נענו לבקשת Human Rights Watch לקבלת מידע ספיציפי לגבי מקרים
כאלה.

ב' – מקרי מבחן

עורכי דין שארגון Human Rights Watch ראיין על מערכת המשפט בעזה תיארו בעקביות דפוסי פעולה של מעצר שרירותי ללא צו, ואמרו שלעיתים קרובות נשללת מהעצירים גישה לעורך דין ולבני משפחה, וכי בחלק מהמקרים הם מעונים.

המקרים

ארגון Human Rights Watch בחן במשרדי ארגון זכויות האדם בעזה שמונה תצהירים ותיקים משפטיים שהצביעו על הפרות קשות של זכויות ההגנה של העצירים.⁵⁸

מקרה אחד, מחודש ינואר 2010, כלל מעצר שרירותי: משטרת חמאס ברפיח עצרה ללא צו שלושה גברים והחזיקה בהם במשך שבוע ימים בלי להגיש נגדם כתבי אישום; פרקליטם התייצב בתחנת המשטרה, אך לדבריו השוטרים שיקרו לו ואמרו כי "השמות האלה לא כאן". מעצרים של הגברים, שלושתם תומכי פתח, נעשה ככל הנראה לצורך הטרדה מטעמים פוליטיים.

שני מקרים נוספים נגעו לאלימות לא מוצדקת במהלך פעולת המעצר וההחזקה במשמורת. באחד המקרים, שהתרחש בחודש ינואר 2011, טען גבר כי שוטרים הכו אותו בשעה שצפה בהם עוצרים את שכנו; הוא עצמו לא נעצר, אך סיפק מסמך רפואי מבית החולים כמאל עדוואן שאישש את טענתו ולפיה השוטרים שברו את רגלו הימנית כאשר עמד על כך שיספקו הצדקה למעצר שכנו. במקרה השני, שהתרחש בחודש ספטמבר 2010, תיארו בני משפחה כיצד גברים שהזדהו כאנשי מנגנון ביטחון הפנים אך עדי ראיה זיהו כבלשי משטרה בלבוש אזרחי נכנסו באישון לילה לבית ברפיח בלי להציג צו, ושברו את ידה של אחותו של האיש שביקשו לעצור, שלא היה בבית. אדם זה שוחרר קודם לכן מכלא חמאס במהלך עיד אל-פיטר, ב-9 בספטמבר 2010.

שני עורכי דין מצוות ארגון לזכויות האדם אמרו שהודיעו למפקח הכללי במשרד הפנים של עזה על כל אחת מהתלונות, אך לא קיבלו כל מענה.⁵⁹ בשני מקרים נוספים דיווח הארגון על שיפור מסוים ביחס הרשויות לאנשים לאחר שהוא הגיש תלונות. בחודש פברואר 2011 הגישה קבוצה של חמישה גברים, באמצע שנות הארבעים או בתחילת שנות החמישים לחייהם, כולם חברי פתח, יריבתה של חמאס, תלונה על כך שגורמים במנגנון ביטחון הפנים זימנו אותם שלוש פעמים בשבוע להתייצב במשרד בג'באליא, והכריחו אותם לשהות בו בכל פעם מ-8:00 בבוקר ועד 15:00. לאחר שארגון דיווח על התלונות למנגנון ביטחון הפנים, הפסיקו שניים מחמשת הגברים לקבל זימונים, אף כי שלושת הנותרים המשיכו לקבלם כמקודם. במקרה השני, שהתרחש בחודש ינואר 2011, גבר ובן דודו זומנו במרוצת החודש חמש פעמים בידי מנגנון ביטחון הפנים להתייצב בתחנת משטרה בשג'אעיה, ובה תושאלו, ובמקצת המקרים אף עוכבו למשך הלילה, בשל מה שהם הגדירו "מחלוקת כספית" עם צד שלישי; המקרה אינו בתחום סמכותו של אף אחד ממנגנוני הביטחון. הארגון דיווח על המקרה למפקח הכללי. אף כי לא התקבל מענה, הזימונים פסקו.

⁵⁸ צוות הארגון לזכויות האדם ביקש מארגון Human Rights Watch שלא לזהות את אנשיו בשמותיהם ולשמור על חיסיון זהותם של האנשים המעורבים בתיקים שנבחנו. בתקציר שיובא להלן שינה ארגון Human Rights Watch כמה פרטים והשמיט אחרים.

⁵⁹ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם עורכי דין מצוות הארגון לזכויות האדם, עיר עזה, 22 במאי 2011.

ארגון Human Rights Watch בחן שני מקרים נוספים במשרדו של עורך דין אחר בעיר עזה, ואלה הצביעו על טעויות גסות של התובע הכללי ושל מערכת המשפט, שגרמו להפרה קשה של זכויות ההליך ההוגן של העצירים.⁶⁰

באחד משני המקרים הללו בחן ארגון Human Rights Watch בקשה בכתב מאת התובע הכללי להארכת מעצרו של מרשו של עורך הדין למשך 15 יום. על-פי הבקשה, העציר נעצר ב-13 באפריל 2011 בידי המשטרה בס', ביחד עם אנשים אחרים שנטען כי ניסו לזייף כסף. בבקשתו נקב התובע במספר העצורים הנוספים. טופס הבקשה כולל אישור של שופט להארכת המעצר, שהתאריך עליו הוא 25 באפריל. כפי שתואר לעיל, על-פי החוק, היה צורך להביא את העציר בפני שופט בתוך 72 שעות לכל היותר ממועד מעצרו בידי המשטרה; למעשה התמשך התהליך 12 ימים, וכך נותרו תשעה ימי מעצר שלא ניתן להם הסבר. פרקליטו של העציר אמר לארגון Human Rights Watch כי לא עלה בידיו לפגוש במרשו עד לאחר 25 באפריל. זיוף הכסף בוצע לכאורה שנה קודם לכן; הראיה היחידה נגד מרשו הייתה הודאה מפי אחד החשודים האחרים בזיוף. הרשויות שחררו את קבוצת החשודים ב-17 במאי 2011, לאחר שכל אחד מהם שילם דמי ערבות בסך 2,000 ש"ח.

במקרה השני, ביקשה התביעה הכללית שאדם שנחשד בגנבת 11 פרות מאדם אחר שהיה חייב לו כסף יוחזק במעצר במשך 15 יום. על-פי בקשת התובע, שוטרים עצרו את הגבר ב-15 בינואר 2010. אולם, אישור השופט להארכת המעצר נחתם בתאריך 21 בפברואר 2010.

עורך הדין תיאר מקרים נוספים של פגיעה לכאורה בשניים מלקוחותיו ובעמית; ארגון Human Rights Watch לא בחן את התיקים במקרים אלה ולא עלה בידיו לראיין את הקרבנות לכאורה. אחד המקרים נוגע לעמית של עורך הדין, שגר בצפון העיר עזה וזומן בשנת 2010 בידי מנגנון ביטחון הפנים לתחנת משטרה; עורך הדין ביקש שלא לפרסם את מיקום התחנה ואת תאריך הזימון. "הלכתי אתו כשהוא קיבל זימון", סיפר. "הם חיכו לו מול תחנת המשטרה. הם לקחו אותו והכניסו אותו למכונית מסחרית לבנה. כל החלונות היו שחורים. הוא אמר שבתוך המכונית מישוה כיסה לו את העיניים ומישוה אחר קשר לו את הידיים מאחורי הגב". לדברי עורך הדין, עמיתו סיפר לאחר מכן כי נלקח לדירה ר"הוכה קצת". עורך הדין הוסיף: "הם לא שאלו אותו או האשימו אותו בפשע כלשהו, הוא אמר שהם פשוט ביקשו ממנו מידע על השכנים שלו ועל עורכי דין אחרים שהוא עבד אתם".

עורכי דין

נ'

עו"ד נ', ממשרד עורכי דין פרטי בעזה, ייצג לקוחות שטענו כי התעללו בהם קשות, ולדבריו גם הוא נפל קרבן להתעללות.⁶¹ נ' הזדהה בפני ארגון Human Rights Watch כתומך פתח. האופן שבו תיאר את מעשי ההתעללות תואם מידע שהגיע ממקורות אחרים.

לדברי נ', באחד הערבים באביב 2010 מצא על דלתו, עם שובו הביתה, הודעת זימון שבה הורו לו להתייצב במשרדי מנגנון ביטחון הפנים למחרת ב-8:00 בבוקר. נ' התייצב במקום ומסר את

⁶⁰ ארגון Human Rights Watch בחן את התיקים ב-21 במאי 2011, בעיר עזה. עורך הדין ביקש לשמור על חיסיון זהותו.
⁶¹ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם נ', עורך דין ממשרד פרטי, העיר עזה, 18 במאי 2011.

המסמכים המזהים שלו, וגורם רשמי הורה לו להיכנס לחדר ולהמתין. נ' סיפר שבחדר היו שישה או שבעה אנשים, והוא התבקש לא להביט בהם.

הם הכריחו אותי לשבת על כיסא שפנה לקיר שעליו הם תלו תמונה של אחמד יאסין [מייסד חמאס]. איש ביטחון ישב מאחוריי מול שולחן, אבל לא יכולתי לראות אותו. כל פעם שפיהקתי או הזזתי את הראש, איש הביטחון אמר "אל תזוז". אחרי שעה וחצי הם אפשרו לי לצאת מהחדר ולקחו אותי לחדר קטן יותר, שהיו בו רק עוד שני אנשים. לא ידעתי למה אני שם, הייתי מבועת. החזיקו אותי שם עוד כמה שעות. בסופו של דבר הם לקחו אותי למסדרון, ושם תישאל אותי מישהו שישב מול שולחן. הנושא המרכזי של התשאול היה פריצה למשרד שלי שבוצעה בערך שישה חודשים קודם לכן, בחודש דצמבר 2009. בזמנו שלחתי נער שליח למשטרה כדי שיגיש תלונה, אבל השוטרים לא הסכימו לקבל אותה. החוקר אמר שכיוון שאני תומך בפתח ונגנב כסף מהמשרד שלי, ייתכן שמרמאללה נתנו לי קצת כסף כדי לעזור לי להתאושש מהגנבה. פחדתי כי לפי חמאס אם אתה משתף פעולה עם הרשות הפלסטינית זה כאילו ששיתפת פעולה עם ישראל, והם עלולים לכלוא אותך למשך חמש או שש שנים על קבלת כסף.

אחרי שעה של תשאול הם העבירו אותי לחדר אחר, עם שולחן ושישה כיסאות, והחוקר שאל אותי שאלות במשך שעה נוספת ואז עזב. חצי שעה אחרי זה נכנס בחור גדול וצעק "מי אתה!" והוציא מהחדר כיסא. הוא עשה את זה חמש פעמים, ואז השאירו אותי לבד במשך כמה שעות. זה לקח כל היום; הם לא נתנו לי שום דבר לאכול, שום סיגריות, שום תה או קפה או מים. בסופו של דבר הם נתנו לי ללכת. הם השאירו אצלם את תעודת הזהות שלי ונתנו לי מועד שבו הייתי אמור לחזור.

בפעם השנייה הם השאירו אותי שם רק שלוש שעות. זומנתי פעם שלישית, אבל היה פינוי בגלל איום שישראל תפציץ. הם זימנו אותי שוב בפעם הרביעית. אחרי כן, חבר שיש לי במנגנון ביטחון הפנים הביא לי את תעודת הזהות ואמר לי לא לספר לאף אחד.

מ'

עו"ד מ' סיפר לארגון Human Rights Watch שמשטרת חמאס עצרה אותו ללא צו מחוץ לבית משפחתו בעזה בסוף שנת 2007, בשעה שלמד למבחנים במסגרת לימודי המשפטים שלו באוניברסיטה.⁶² כאשר שאל את השוטרים שהקיפו את הבית מה הם רוצים, אחד מהם הפיל אותו מיד על הארץ, הכה אותו בקת של רובה, הורה לו להיכנס לתוך ג'יפ וכיסה את עיניו.

מ' סיפר כי כשהוסר כיסוי העיניים שלו גילה שהוא נמצא על גג בניין במרכז הרצועה.

הלילה ההוא היה ארוך. זה היה מקום שנקרא אבו מדין. הם העמידו בשורה על הגג בערך 22 אנשים, והחזיקו באנשים אחרים בחדרים של הבניין. אנשי הביטחון החזיקו צינורות מים מגומי ולאחרים היו מקלות מלופפים בשרשראות ברזל. הם אמרו שכולנו תומכי פתח. הם אמרו לנו להתכופף ולגעת עם הברכיים ברצפה, וגם עם המרפקים ועם המצח. הם התחילו לשאול אותנו שאלות, יותר מחוקר אחד, בזמן שכרענו והתכופפנו ככה. הבחור לידי אמר "אני רק דייג, אין לי קשר לשום מפלגה". הגיע תורי. כשהייתי בתנוחה ההיא, הקצין שאל אותי איך קוראים לי ובמה אני עובד, והעליב אותי. אחד מאתנו ביקש להתפלל והם ענו שאנחנו לא מוסלמים. אמרתי שאנחנו כן, והם הרביצו לי מאוד חזק בגלל זה.

⁶² ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם מ', עורך דין ממשרד פרטי, העיר עזה, 19 במאי 2011.

אז הם לקחו אותי למטה, לתא בבניין וקשרו את הזרועות שלי בחבל לתקרה עד שרק הבהונות שלי נגעו בארץ. הם הפשיטו אותי עד שנשארת בתחתונים והרביצו לי בכליות במשך שעה בערך. בסוף הם העבירו אותי לחדר אחר והתחילו לחקור אותי. היה חושך וכיוונו לי פנס ישר לעיניים. ארבעה קצינים חקרו אותי. אחד מהם אמר "תפסנו אותך בבית שלך עם חומר נפץ ומוקשים, רצית להרוג אנשי חמאס". הכחשתי. אז הם אילצו אותי לעמוד על רגל אחת. כל פעם שהורדתי את הרגל הם הרביצו לי. אחד מהם השתמש בחגורה כדי להצליף בי ואחר השתמש בקת הרובה שלו. הם המשיכו לקלל אותי ולקרוא לאימא שלי בשמות לא יפים. הם עשו ככה במשך שלוש שעות, ואז הם זרקו אותי לתוך תא קטן, מטר על מטר. קיוויתי שהם שכחו ממני.

למחרת היום חקרו את מ' שני גברים במשך שלוש שעות על מזימה של פתח כביכול לבצע פיגוע: "כשהם לא אהבו את התשובות שלי אחד מהשניים היה נותן לי סטירת לחי". מ' סיפר כי הוחזק במעצר במשך יומיים נוספים בתאו, וכי מפאת קוטנו של התא התקשה לישון. "הם נתנו לי רק שתי כוסות מים במהלך הימים האלה. ביום השלישי הם שוב תשאלו אותי, אבל הפעם הם רק כיוונו את הפנס לפנים שלי, הם לא הרביצו לי". עם זאת, כאשר מ' סירב לחתום על הודאה בעניין המזימה לכאורה לבצע פיגוע, "הם איימו לקטוע לי אצבע".

מ' אמר שלקרוב משפחתו, א', ממייסדי חמאס, נודע כי הוא נעצר. במהלך העברתו של מ' בידי אנשי הביטחון מהבניין שבו הוחזק למתקן אחר של מנגנון ביטחון הפנים בדיר אל-בלח, הגיע א' לבניין ו"אמר להם להניח לי. הם היו ממש מוכנים להתחיל לירות זה בזה". מ' סיפר כי אנשי הביטחון העבירו אותו בסופו של דבר בכל זאת, אך א' עקב אחריהם לדיר אל-בלח, "ושכנע אותם לשחרר אותי. אז בסופו של דבר לא נאלצתי לחתום על הודאה, אלא רק על מסמך שאומר שלא אשתתף בעתיד בשום פעילות של פתח".

לדברי מ', הוא אושפז לאחר שחרורו למשך תשעה ימים. יומיים לאחר ששוחרר מבית החולים עצר אותו מנגנון ביטחון הפנים והחזיק בו במעצר למשך ארבעה ימים במקום לא ידוע. שבועיים לאחר מכן זימן אותו מנגנון ביטחון הפנים לחקירה, אך לא עצר אותו למשך הלילה. "הם זימנו אותי שוב שלוש פעמים. קרוב משפחה שלי יעץ לי לעבור לגור בעיר עזה כדי שהם יניחו לי. זה הצליח. כשעזבתי, אף אחד לא התקשר אליי. אבל שמונה חודשים אחרי כל זה חזרתי לבקר אצל המשפחה שלי, רק לכמה ימים, והם זימנו אותי שוב. אני כבר כמעט שלא מבקר אצל ההורים שלי".

י'

עו"ד י' סיפר לארגון Human Rights Watch שבאחד הימים בחודש אפריל 2011, בשעה 6:30 בבוקר, כ-12 שוטרי המשטרה האזרחית ובלשי משטרה הגיעו לביתו, הציגו את עצמם, ובלי להציג צו מעצר, אמרו לו שעליו להתלוות אליהם לאלתר.⁶³ "הם לקחו אותי למשרד שלהם. חוקר אחד אמר לי שאני מזייף חוזים מסחריים. הם לקחו אותי למשרד שלי וערכו בו חיפוש, בלי צו, והחרימו כמה מהמסמכים שלי". י' שוחרר, לדבריו, אך למחרת בשעה 15:00 עצרו אותו שוב שוטרים ובלשי משטרה, הפעם במשרדו בעיר עזה. "הם לקחו את החותמות של המשרד ואת הדרכון שלי, ואת יתר התיקים של הלקוחות שלי, אפילו את הישגים. כשביקשתי עוד פעם לראות צו, הם אמרו 'הוא יהיה כאן תוך שתי דקות, אבל אתה צריך לבוא אתנו עכשיו'".

י' סיפר שהוסע ממשרדו לתחנת משטרה באבו ג'ריבאן, שבמרכז רצועת עזה, בתוך ג'יפ. "במהלך הנסיעה הם קיללו אותי והרביצו לי, ואז הם לקחו אותי לחדר החקירות. ארבעה גברים הרביצו לי

⁶³ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם י', עורך דין ממשרד פרטי, העיר עזה, 18 במאי 2011.

במשך עשר דקות וקראו לי כופר, ואז הם קשרו אותי למיטה. מישהו קשר קשרים בצינור מים והרביץ לי בכפות הרגליים במשך שעה". אף כי 'י' אמר ששוחרר ממעצר כמעט שבועיים לפני שראינו אותו, ארגון Human Rights Watch הבחין בחבורה גדולה על החלק הפנימי של רגלו ועל שריר השוק; אחת מבהונות רגליו הייתה שחורה ונראתה שבורה.

לדברי 'י', חוקרו הטיח בו שהרוויח סכום גדול של כסף במרמה באמצעות חוזים מזויפים.

אמרתי לו שזה לא נכון, אבל הם קשרו אותי והתחילו להרביץ לי במקל קטן. אחד מהם אמר "לאחד כמוך מגיע משהו יותר טוב", והביא מקל גדול יותר עם מתכת מלופפת סביבו. שכבתי על הגב, והסתכלתי עליו כשהוא הרביץ לי. לקראת הסוף הם הורו לי לשבת על כיסא, הביאו מים בשני דליים, והכריחו אותי להרים את הרגליים ולהוריד אותן כאילו אני רוכב על אופניים בתוך המים. הרגליים שלי היו כל כך חבולות שהתייפחתי. כל פעם שהאטתי הם הרביצו לי שוב בצינור הגומי. זה נמשך שלושים דקות. אז הם שמו אותי שוב על המיטה, ארבעה אנשים ישבו עליי והכריחו אותי לשנות אקונומיקה מספל קטנה. נוזל לבן יצא לי מהפה.

'י' סבור שאיבד את הכרתו בשלב כלשהו לאחר השעה 22:00. "שמעתי שאחד מהם אמר 'כבר כמעט עשר וחצי, אנחנו צריכים לאכול ארוחת ערב'. ושמעתי את קול הקריאה לתפילה". 'י' התעורר מאוחר יותר בלילה ההוא בבית החולים שוהדא אל-אקצא בדיר אל-בלח, ושם לדבריו טיפל בו בגסות רופא "בזקן קצר ומשקפיים" והצוות הרפואי סירב למסור לו מסמכים כלשהם על ביקורו במקום. "הרופא אמר 'אתה מתנהג כמו מטופל אבל אתה לא', ונתן לי סטירה. הוא אמר 'או שתלך או שאני אתקע לך מחטים ברגל'. אבל לא יכולתי ללכת. הם הכניסו אותי לאמבולנס והסיעו אותי חזרה למחלק הסמים של תחנת המשטרה באבו ג'ריבאן. השוטרים סירבו להשתמש בכיסא הגלגלים או באלונקת האמבולנס, והכריחו אותי להיכנס ברגל לתוך הכלא".

בסביבות 2:00 בלילה, אחד האסירים האחרים שיחד סוהר כדי שיאפשר לו להשתמש בטלפון נייד, וכך עלה בידי 'י' להתקשר לאביו. לדבריו, בשעה 7:30 בבוקר הוציאו אותו בלשי משטרה מתאוו. "אחד מהם אמר 'התחילה משמרת הבוקר', והם התחילו לתת לי סטירות ולשאול אותי את אותן שאלות, להגיד לי שאני משקר, וכולי. אחרי שעה בערך שמעתי את הקולות של המשפחה שלי, ושלושה קרובי משפחה, כולל אחי, נכנסו לחדר, נתנו לי כמה בגדים ואוכל, ועזבו. החוקרים זרקו את האוכל החוצה. הם הביאו לי שתי כוסות 7-Up". אנשי ביטחון בעטו ברגליו הנפוחות וקשרו את ידיו מאחורי הגב. לאחר מכן הם קשרו את הידיים לחלון עד שגופו היה תלוי בחלקו, וכך הוחזק, לדבריו, עד סביבות השעה 22:00. לאחר מכן הובא לתא קטן ומטונף לצורך שינה. בשעה 3:00 לפנות בוקר העירו אותו במכות כדי שיקום להתפלל את תפילת השחר, ואז נלקח למתקן רפואי הצמוד לתחנת המשטרה. "הם מרחו לי וזלין על הרגליים. נשארתי שם עד עשר בבוקר, ואז החזירו אותי לתא הקטן".

למחרת בשעה 8:00 בבוקר, שלושה ימים לאחר שנעצר לראשונה, בלשי משטרה לקחו את 'י' למשרד התובע האזרחי בדיר אל-בלח. "הכחשתי שכתבתי איזשהו חוזה לא חוקי. התובע היה הוגן, וביקשתי לדבר איתו בארבע עיניים. אמרתי לו 'הרביצו לי יותר מאשר לכל חמור בפלסטיין', והוא ביקש לראות את אחד הבלשים שחקרו את המקרה שלי, אדם בשם אבו יעקוב, ואמר לו להתייחס אליי בכבוד ולא לענות אותי. כשחזרתי לבניין המשטרה, הם סטרו לי בפנים, אבל אחרי חצי שעה הועברתי מהכלא של הבלשים לכלא האזרחי באותו בניין. נשארתי שם ארבעים ושמונה שעות מכוח ההוראות של התובע. בסביבות שלוש לפנות בוקר העיר אותי בלש והכריח אותי לעמוד בחוץ ליד עמוד תאורה, כשאני יחף ורק בתחתונים. הוא ירק עליי וקילל אותי, אבל לא הרביץ לי".

עו"ד נ', פרקליטו של י', סיפר לארגון Human Rights Watch שראה את י' בפעם הראשונה בדיון שנערך לו בבית המשפט עשרה ימים לאחר שנעצר, ואמר שהחבלות נראו לעין על חלק גדול מגופו ופניו. בזמן הראיון עם נ' משפטו של י' עדיין היה תלוי ועומד, אך עורך הדין הביע תקווה שלא יוגש נגד מרשו כתב אישום בהיעדר הראיות נגדו.

עובדים לשעבר של הרשות הפלסטינית

פ'

ארגון Human Rights Watch ראיין את פ', עובד לשעבר של הרשות הפלסטינית, בשנות הארבעים לחייו. הראיון נערך ב-19 במאי, שבעה ימים לאחר ששוחרר ממעצר של כמה חודשים בידי מנגנון ביטחון הפנים.⁶⁴ לדבריו, ב-1 במאוס 2011, בשעה 11:00 בבוקר, ניגש אליו גבר בלבוש אזרחי בשעה שהיה בכיכר החייל האלמוני בעיר עזה, והחרים את תיקו. לאחר מכן לקחו אותו בלשי משטרה לתחנת משטרה וקראו לאנשי מנגנון ביטחון הפנים לבוא לקחת אותו. הוא נלקח למתחם מנגנון ביטחון הפנים ליד אל-אנסאר. פ' סיפר כי ב-2 במאוס הורו אנשי מנגנון ביטחון הפנים למשפחתו להביא אליהם את מחשבו האישי, אך לא יידעו אותם על מקום כליאתו.

לדבריו פ', אנשי מנגנון ביטחון הפנים חקרו אותו במשך 45 הימים הראשונים למעצרו.

הם טענו שהייתי בקשר עם הרשות הפלסטינית ועם ישראל. לא הכחשתי שהייתי בקשר עם הרשות הפלסטינית, אבל הכחשתי את הטענה שלהם שדיברתי אתם על פעולות התנגדות [של ארגונים חמושים בעזה] ועל המנהרות [מתחת לגבול עם מצרים, שחמאס השתמש בהם כדי לעקוף את המצור שישראל ומצרים הטילו על הרצועה]. ומעולם לא דיברתי עם ישראל על כלום.

בכל יום ויום סבלתי מהתעללות. הם שמו אותי בתנחות לחץ, מנעו ממני לישון, פעם אחת במשך ארבעה ימים, הכריחו אותי לעמוד במשך פרקי זמן ארוכים, הרביצו לי בצינור מים מגומי ובאלות. כשהם עינו אותי, הם אמרו שהם עצמם עונו בעבר על-ידי מנגנון הביטחון המסכל, כשפתח היה בשלטון. אמרתי 'מה זה קשור אליי? אני לא הייתי חבר בביטחון המסכל'. זה היה כמו מעשה תגמול. הם שאלו אותי מי היה ראש יחידת המידע של הרשות הפלסטינית, ולא ידעתי. הם רצו לדעת על המעורבות שלי ברשות הפלסטינית ועל [ריגול אחרי] פעולות התנגדות, אבל לא הייתי מעורב.

פ' סיפר כי הותר לו ליצור קשר עם משפחתו פעם אחת עשרה ימים לאחר שנעצר ופעם שנייה כעבור 25 יום. מפגשו הראשון עם עורכת דין התקיים 45 יום אחרי מעצרו, כאשר הובא בפני בית משפט צבאי. לדבריו פ', משפטו התפרס על-פני שלושה דיונים. "עורכת הדין שלי לא העלתה את טענת העינויים בבית המשפט. היא אמרה שהיא ניסתה לעורר את הרגש של השופטים באמצעות התמקדות בכך שיש לי משפחה. בדיון השלישי, הם אמרו 'תשחרר אם תשלם ערבות של אלף דולר'. ציפיתי להישלח לכלא להרבה זמן".

⁶⁴ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם פ', העיר עזה, 19 במאי 2011.

ג', בן 24, חבר ב"שְׁבִיבָה", תנועת הנוער של פתח, עבד במנגנון הביטחון המסכל של הרשות הפלסטינית לפני שחמאס השתלט על עזה בחודש יוני 2007.⁶⁵ מאז, מנגנוני הביטחון של חמאס שוב ושוב עצרו, תחקרו והכו אותו, ואף התעללו בו בדרכים אחרות.

אני כבר לא זוכר כמה פעמים הם זימנו אותי. זה בא בגלים: במשך כמה חודשים הם מתקשרים אליי כל הזמן, אז הם שוכחים ממני לתקופה, ואז זה מתחדש. היו כבר עשרות פעמים. בכל פעם נאסר עליי להתקשר למשפחה שלי. באף אחת מהפעמים לא אפשרו לי לדבר עם עורך דין.

לדברי ג', רשויות חמאס מעולם לא הגישו נגדו כתב אישום על כל פשע שהוא ולא נתנו לו הזדמנות ליצור קשר עם עורך דין; הוא מעולם לא הובא בפני שופט. "אבל לפחות מעולם לא נאלצתי לחתום על הודאה. אם הייתי אשם באיזשהו דבר רציני, הם היו מענים אותי עד שאודה ואחתום על מסמך, והייתי יושב בכלא".

ג' זומן לראשונה למשרדי מנגנון ביטחון הפנים בדיר אל-בלח בחודש אוגוסט 2007. לדבריו, אנשי המנגנון במשרדים אלה סגרו אותו למשך ארבע שעות בתוך תא "שהיה כל כך קטן שלא יכולתי לשכב בו", ולאחר מכן כיסו את ראשו וחקרו אותו תוך כדי שהם סוטרים לו ומקללים את בני משפחתו. "פחדתי כי שמעתי על אנשים שירו להם ברגליים ביוני [2007]". שני החוקרים האשימו אותו בכך שהוא עובד עבור הגנרל קית' דייטון מארה"ב, שהיה אחראי על הכשרת אנשי מנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית. "אתה מקבל משכורת מהאמריקאים, אתה כלב". הם חיפשו שמות בג'וואל שלי [טלפון נייד].

לדברי ג', בסוף שנת 2008 הכו אותו אנשי כוחות ביטחון הפנים של חמאס במעצר, זמן קצר לפני שהכוחות הישראליים פתחו במתקפה הצבאית שהתחילה בדצמבר 2008 וכונתה על-ידיהם "מבצע עופרת יצוקה".

בסביבות שלוש וחצי אחר הצהריים הייתי בכיכר המרכזית של נוסיראת, ואז הקיפו אותי שלושה ג'פים. הם דחפו אותי לתוך מכונית, כיסו לי את העיניים, ונסעו משם. הם גררו אותי לתוך בניין והסירו את כיסוי העיניים, ואז הם שמו אותי בתא קטן שהיה צבוע בשחור, בסביבות מטר מרובע, עם תקרה גבוהה, עם חור קטן בקיר. הריח היה רע מאוד. היו שם שירותים, וחולדות וג'וקים. הייתי שם בערך שלוש שעות. בסוף הם לקחו אותי לחדר החקירות, אמרו לי לעמוד עם הפנים לקיר ולהרים את שתי הידיים מעל הראש, ושאסור שהידיים שלי ייגעו בקיר. כל פעם שהיד שלי נגעה בטעות בקיר, מישהו שלא יכולתי לראות הרביץ לי ביד שלו או במקל. פעם אחת צעקתי 'אני פתח ואני גאה בזה', והוא הרביץ לי כמו בהמה. הוא סטר לי וקילל אותי כל הזמן, ושאל אותי בשביל מי אני עובד, כמה כסף נותנים לי, ואם הרגתי אנשי חמאס.

ג' סיפר עוד כי בקיץ 2009 עצרו אותו כוחות ביטחון הפנים ותשאלו אותו שוב במרכז רצועת עזה.

אחרי התשאול הם שמו אותי בתוך בור, בערך ברוחב של שבעים סנטימטר ובעומק של שלושה מטרים. היה אז קיץ ומאוד חם. איש אחד הניח חתיכת מתכת על הפתח של הבור ואמר לי 'אני הולך לבשל אותך חי'. חשבתי שהוא עומד לשים למעלה פחמים בוערים כדי לשרוף אותי ונבהלתי מאוד, עד שהבנתי שהוא רק מנסה להפחיד אותי. בסופו של דבר הם שלשלו חבל ואמרו לי לטפס. הם קשרו לי

⁶⁵ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ג', נוסיראת, 19 במאי.

את הידיים והרגליים לגדר רשת באזיקי פלסטיק. לא יכולתי לעמוד בעצמי, הייתי יותר מדי מותש. הרגשתי כאילו בכל הגוף שלי כבר לא נשארו בכלל נוזלים. אחר כך הם שאלו אותי שוב את אותן שאלות. החוקר שיחק בטלפון הנייד שלי, והסתכל על התמונה של אחותי, ואפילו לא יכולתי להגיד לו שלא יעשה את זה. הם הזהירו אותי שלא לעשות שום פעילות בשביל פתח. הם לא נתנו לי דרישה כתובה לחזור, אבל אמרו לי לחזור למחרת, השאירו אצלם את תעודת הזהות שלי, ונתנו לי ללכת. חזרתי למחרת בשמונה בבוקר. הם השאירו אותי שם במשך שש שעות בלי מים ושחררו אותי.

פעם נוספת הלכתי והסוהר הכריח אותי לעמוד על רגל אחת על פחית של חומס במשך שעות, במשך שעות בשמש, והסוהר אמר לי "אני רק מחכה שתפול", ושיחק בְּאֵלָה שלו.

לדברי ג', גם בשנת 2009 הוא נעצר באורח שרירותי והוכה במעצר בידי אנשי המשטרה האזרחית בחשד להחזקת סמים.

הלכתי עם חבר בשוק אבו דלאל, ואז מישהו זרק את שנינו לתוך מכונית אזרחית, אאוּדִי. נלקחנו לתחנת המשטרה של נוסיראת. הם עשו עליי חיפוש ושאלו אותי אם יש עליי טרמדול. אמרתי לא, ובמשך חצי שעה הם הרביצו לי בידיים, במקלות ובקתות של הרובים שלהם, ובעטו בי. הם גמרו אתי ועברו לחבר שלי. הם שמו אותי בתוך בור באדמה, ושאלו את החבר שלי 'מה יש עליך', ומצאו עליו טרמדול, והוא אמר שהוא קיבל את זה ממני. אז הם הוציאו אותי מהבור אחרי חצי שעה והרביצו לי שעה כדי לגרום לי להודות. אז הם אמרו לחבר שלי 'אתה משקר, הוא כבר היה מודה עד עכשיו', ואז הוא הודה שהוא לא קיבל את זה ממני, אז השוטרים נתנו לי כוס מים ואמרו שהם מצטערים. כל העניין הזה לקח בערך שמונה שעות. למחרת גיליתי שכל הגוף שלי כחול.

בתחילת שנת 2009, ביטחון הפנים נכנסו אליי הביתה, בלי צו, ולקחו את המסמכים ואת המחשב שלי, ומעולם לא החזירו אותם.

ג' אמר כי בין החודשים נובמבר 2010 ופברואר 2011 זימנו אותו אנשי ביטחון הפנים למשרדיהם בדיר אל-בלח "לפחות עשרים פעם". לדבריו, "בפעם הראשונה החוקר קילל אותי, אבל לא הרביץ לי. הוא שאל אותי מה היחסים שלי עם רמאללה וכמה הם משלמים לי. ביתר הפעמים רק הייתי צריך להתייבב שם ולחכות, משמונה בבוקר עד אחר הצהריים, בתוך תא, והם אפילו לא תשאלו אותי". ג' תיאר תא עם חלון בדלת שניתן לפתוח מבחוץ. "אנשים היו פותחים את החלון כמה פעמים בשעה וצועקים עליי, חלקם יורקים עליי. שמעתי אותם עושים אותו דבר בתאים אחרים".

ארגון Human Rights Watch ראיין בנפרד גם את א', בן 25, חברו של ג', ולדבריו הוא היה עד למעצרו של ג' כמה פעמים. א' אישר שהיו לו חבלות על הגוף כששוחרר ממעצר. גם א' עבד בעבר במנגנון הביטחון המסכל של הרשות הפלסטינית.

מ'

מ', בן 24, עבד במנגנון המודיעין הכללי של הרשות הפלסטינית לפני שחמאס השתלט על עזה ביוני 2007.⁶⁶ לדברי מ', בחודש אוגוסט 2007 זימנו אותו אנשי מנגנון ביטחון הפנים למשרדיהם בדיר אל-בלח. "הם שאלו אותי שאלות על מה שאני עושה, על מי משלם לי מרמאללה, ועם מי אני עובד". מ' סיפר כי אנשי המנגנון הכריחו אותו "לעמוד בחדר החקירות על רגל אחת במשך

⁶⁶ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם מ', נוסיראת, 19 במאי 2011.

שעות עם הפנים לקיר. לפעמים הם אמרו לי להרים את שתי הידיים למשך חצי שעה, ואז למשל לפרוש אותן לצדדים". בשנת 2008 זימנו את מ' שוב אנשי ביטחון הפנים וכלאו אותו בתא קטן למשך כמה שעות.

זה היה כמו ארון או מקרר. לא יכולתי להתכופף או לשבת, יכולתי רק לעמוד. אז הסוהר גרר אותי החוצה, כל כך חזק שחשבתי שהוא שבר לי את היד. הוא לקח אותי לחדר החקירות ואמר לי לשבת על כיסא קטן מאוד במשך שש שעות בזמן שהם חקרו אותי, קראו לי כלב של ארצות הברית, שאלו אותי איפה כלי הנשק שלי, דברים כאלה. בסוף הם התחילו לקלל את אימא שלי, אז איבדתי שליטה ואמרתי להם להפסיק. החוקר מיד קם וקרא לסוהר ענק, והוא הרביץ לי במשך שעה. הייתי מעדיף שזה יהיה כל אחד אחר, רק לא הוא. אחר כך הם זרקו אותי לתוך תא.

לדברי מ', חבר שעבד במשרד הפנים שכנע את הרשויות להפסיק לזמנו.

הוצאה להורג לאחר עינויים ומשפט לא הוגן

ארגון Human Rights Watch חקר את מעצרו של עבד אל-כרים שרייר, את העינויים שעבר ואת הרשעתו. משרד הפנים של חמאס הוציא להורג את שרייר, יליד שנת 1974, ב-4 במאי 2011, לאחר שבית דין צבאי לערעורים אישר את עונש המוות שנגזר עליו בערכאה נמוכה יותר של בית משפט צבאי באשמת העברת מידע לישראל שהובילה להתנקשות באנשי חמאס. מסמכים מהתיק המשפטי של שרייר מוכיחים שהוא נעצר ונכלא באורח שרירותי למשך פרק זמן ממושך בלי שיובא בפני הרשויות המתאימות; בהחלטת בית המשפט שהרשיעה אותו והשיתה עליו גזר דין מוות לא ניתן מענה לתלונות המהימנות שנשמעו על כך שהודאתו, שהייתה הראיה העיקרית ששימשה נגדו, חולצה באמצעות עינויו במעצר.

אמו של שרייר, ספיה אחמד שרייר, סיפרה לארגון Human Rights Watch כי בנה היה חבר בכוח המשטרה האזרחית של הרשות הפלסטינית, וכן לוחם בארגון החמוש גדודי חללי אל-אקצא הקשור לפתח.⁶⁷

רשויות חמאס האשימו את שרייר בהעברת מידע לישראל. לטענתו, המידע הוביל בשנת 2003 להתקפה על ביתו של יאסין נסאר, שבה נהרג בנו מוחמד, ובחודש ספטמבר 2004 לניסיון התנקשות במנהיג הג'יהאד האסלאמי חאזם רחים. לדברי משפחתו של שרייר, המניע האמתי מאחורי מעצרו והרשעתו של קרובם היה אישי; לטענתם היה בידיו מידע מביק שהצביע על כך שכמה חברים בגדודי עז א-דין אל-קסאם, הזרוע הצבאית של חמאס, ניהלו קשרים מיניים מחוץ לנישואין.

על-פי מסמך שהנפיק משרד הפנים, שרייר נעצר בידי גדודי עז א-דין אל-קסאם ב-17 ביולי 2008.⁶⁸ אמו סיפרה לארגון Human Rights Watch כי כמה רעולי פנים עצרו אותו בבית המשפחה בזיתון בשעה שישב בו אתה ועם אשתו ובנם. ספיה אמרה שהמשפחה לא הצליחה לברר היכן

⁶⁷ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ספיה אחמד שרייר, זיתון, 24 במאי 2011.
⁶⁸ המסמך נחתם בתאריך 7 באוקטובר 2008; בני משפחתו של שרייר סיפרו לארגון Human Rights Watch כי הם ביקשו ממשרד הפנים להנפיקו.

הוא מוחזק במעצר. משפחת שרייר ועורכי דינו של העצור מספרים שהוא עונה במקום לא ידוע במהלך השבועות הבאים. ב-25 ביולי 2008 הגישה אמו תלונה למשטרה על כך שבנה נחטף.⁶⁹

מעצרו לא גובה בצו ואף לא הארכת מעצרו. ב-8 באוגוסט העבירו גדודי עז א-דין אל-קסאם את שרייר למשמורת מנגנון ביטחון הפנים. הראייה המוקדמת ביותר למעצרו ולהחזקתו במשמורת היא מ-9 באוגוסט. על-פי מסמך של התביעה הצבאית, ביום זה ביקש התובע הצבאי משופט צבאי להאריך את מעצרו ב-15 יום לצורך תשאולו. במסמך מצוינת הסיבה לכאורה למעצרו: שרייר נאשם בשיתוף פעולה עם סוכנים ישראלים החל מראשית שנת 2002, לפני שישראל פינתה את המתנחלים והסיגה את כוחות הצבא שלה מרצועת עזה בשנת 2005.⁷⁰ שרייר מסר לכאורה מידע שהוביל להריגתו של נסאר ולהתקפה על חאזם רחים.⁷¹

עו"ד ב', שייצג את שרייר בפני הערכאה הראשונה של בית המשפט הצבאי, הצליח לפגוש בו לראשונה ביום ההוא, 8 באוגוסט, במחלקת ביטחון הפנים של כלא א-סוראיה.⁷²

לפי רשומות בית המשפט, שרייר נחקר בידי התובע הצבאי ב-18 באוגוסט, ב-28 באוגוסט וב-2 בספטמבר 2008; עורכי דינו ובני משפחתו טענו כי גורמים במנגנון ביטחון הפנים התעללו בו במשמורת במהלך תקופה זו. התובע הצבאי חקר אותו במתחם ביטחון הפנים באל-אנסאר.

אמו של שרייר אמרה שאנשי הכלא סירבו לאפשר לה לבקר אצלו עד סוף אוקטובר 2008. בחודש זה הועבר שרייר מא-סוראיה לכלא אל-משתל. "הם לקחו אותי בג'יפ ביטחון לאל-משתל. בפעם הראשונה, הרגליים שלו היו כחולות, וכפות הרגליים שלו היו נפוחות. היו סימני כוויות על החזה שלו, ועל כפות הידיים והזרועות היו סימני חבל. על הפנים שלו היו חבורות. אחד הסוהרים אמר שהוא נפל מהמיטה. כשהוא התחיל לקום מהכיסא, היה דם על הכיסא." אמו של שרייר הצליחה לבקר אצלו פעם שנייה בסוף חודש נובמבר או בתחילת דצמבר. אז, לדבריה, הועבר בנה בחזרה לבית הסוהר א-סוראיה. "ישבתי אתו וראיתי שהפנים שלו נפוחות. הוא בקושי היה מסוגל לזוז." לדברי האם, בחודש דצמבר 2008 הפציצו כוחות ישראליים את מתקן א-סוראיה, ובנה נמלט וחזר הביתה; לדבריה, המשפחה הודיעה לחמאס על מקום הימצאו. בסוף חודש ינואר 2009, לאחר שתם המבצע הצבאי של ישראל, עצר את שרייר איש מנגנון ביטחון הפנים בשם עבד אל-קאדר ג'ודא, שמאוחר יותר יעיד מטעם התביעה הצבאית. הוא הוחזק במעצר במקומות שונים, לרבות בתחנת משטרה בסג'אעיה ובמתקן הכליאה אל-אנסאר. "אחרי זה יכולנו לבקר אצלו כל יום שני, החל בפברואר 2009", אמרה אמו.⁷³

ב-4 בדצמבר 2008 העמיד התובע הצבאי לדין את שרייר באשמת שיתוף פעולה ושותפות לרצח.⁷⁴ הוא נשפט בערכאה הראשונה של בית משפט צבאי.

⁶⁹ על-פי מסמך הנושא את תאריך וחותמת של יחידת הבילוש המשטרית של שג'אעיה ואשר נחתם בידי הקצין מחמוד בלביסי.

⁷⁰ ארגון Human Rights Watch בחן את המסמך, שהיה ברשותו של באסם שרייר.

⁷¹ לפי המסמך של התביעה, איש הקשר של שרייר היה לכאורה ישראלי שניהל את המפעל שבו עבד. על-פי ההאשמות, בפגישה שהתקיימה ביניהם זיהה שרייר תצלומים של כמה לוחמים פלסטינים, וקיבל לידיו מכשיר טלפון נייד ו-9,000 ש"ח. במועד מאוחר יותר קנה שרייר, על-פי המיוחס לו, מחשב, ויצר קשר עם הצד הישראלי באמצעות הודעות אינטרנט מוצפנות לצורך מסירת המידע. בני משפחתו של שרייר אמרו שהוא הגיע בלימודיו רק עד כיתה ו' ושלא ניתן להעלות על הדעת שהוא שלח הודעות אינטרנט מוצפנות. עורך דינו, ב', אמר ששרייר "היה מסוגל רק לכתוב את השם שלו. הוא הצטרף למשטרת הרשות הפלסטינית בשנת 2003, אבל מעולם לא קודם בה, כי לא הייתה לו השכלה". לא עלה בידי של ארגון Human Rights Watch להעריך לא את תקפות טענות התביעה ולא את תקפות טענות ההגנה.

⁷² ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ב', עורך דין ממשרד פרטי, זייתון, 26 במאי 2011.

⁷³ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ספיה אחמד שרייר, זייתון, 24 במאי 2011.

⁷⁴ התובע הצבאי האשים את שרייר בשיתוף פעולה על-פי סעיפים 131(א), 134, 140(ב) ו-148, ובשותפות לרצח על-פי סעיפים 378(א) ו-88(א) לדיני העונשין המהפכניים של אש"ף משנת 1979.

לדברי פרקליטו של שרייר, ב-2 וב-29 ביולי 2009, כאשר עדי התביעה העידו נגדו, נאלצו הוא ומרשו לעזוב את אולם בית המשפט.⁷⁵

ב', פרקליטו של שרייר, אמר שטען בבית המשפט כי מרשו נעצר באורח שרירותי ללא צו ובידי סוכנות לא מוסמכת שאינה המשטרה האזרחית, והוחזק במעצר זמן ממושך מכפי שמותר לפני שהובא למשרד התובע. לדברי הפרקליט, הוא טען בבית המשפט גם כי "כל המידע שחולץ משרייר הוצא בכפייה".⁷⁶ לדברי עורך הדין, בדיונים שהתקיימו בבית המשפט שרייר "עדיין היה חבול באופן נראה לעין. הראיתי לשופט שהוא חבול, שיש לו צלקות, שהוא לא שולט בצרכים שלו, והשופט אמר 'בסדר, בסדר'. זה כל מה שהוא אמר".

ב-29 באוקטובר 2009 קבע בית המשפט הצבאי בערכאה הראשונה, בהרכב של שלושה שופטים, כי שרייר אשם והשית עליו גזר דין מוות. בהחלטת השופטים מצוין כי שרייר נעצר ב-9 באוגוסט 2008. השופטים סירבו לבטל בפסק הדין את התיק נגדו נוכח הפרת זכויותיו, ופסקו כי מעצרו ללא צו, שלילת גישתו לעורך דין או הליכי המעצר הלא-חוקיים "תוקנו" בדיעבד כאשר שרייר נלקח בסופו של דבר למשטרה, שבתורה הביאה אותו בפני התובע הצבאי.⁷⁷ בפסק הדין נקבע כי התובע צדק "בהוסיפו לעבוד על התיק", וכי "על-פי החוק, הדבר שחובה לבטלו הוא ההליכים הלא ראויים ולא ההליך כולו".⁷⁸ בית המשפט קיבל את הצהרתו של גורם במנגנון ביטחון הפנים ולפי שרייר שיתף פעולה בחקירתו מרצונו החופשי ולא הופעל עליו לחץ כלשהו.⁷⁹

בעקבות עונש המוות שהוטל עליו הופעל באופן אוטומטי הליך של ערעור. עו"ד ג', שייצג את שרייר בדיונים בבית המשפט הצבאי לערעורים, נתן לארגון Human Rights Watch גישה לתיקו המשפטי.⁸⁰ לדברי ג', נאסר עליו באופן זמני לפגוש במרשו. "דיברתי באופן אישי עם התובע הכללי, והוא אמר שאנחנו לא יכולים לאפשר לך לפגוש אותו כי זה עניין של ביטחון".⁸¹

המשפט בערכאת הערעורים נמשך ממאי 2009 ועד 19 באפריל 2011, והתקיימו במסגרתו שלושים דיונים; התביעה הביאה שישה עדים מטעמה, ואילו ההגנה העידה עשרה בני אדם. ג' העלה שוב ראיות המוכיחות כי האלמנטים של הודאת שרייר הינם כוזבים ומופרכים.⁸²

ב-19 באפריל 2011 פרסם בית המשפט לערעורים את החלטתו, ובה אישר את הרשעתו של שרייר וכן את עונש המוות שהוטל עליו. בגזר הדין לא נזכרות טענותיו של שרייר כי עונה במעצר.

ב-4 במאי 2011 הוצא שרייר להורג בידי כיתת יורים.

⁷⁵ בית המשפט התיר לגרושתו של שרייר להעיד נגדו, תוך הפרה של דיני העונשין המהפכניים של אש"ף משנת 1979. עדות הגרושה מצוטטת בפסק הדין.

⁷⁶ במהלך הדיונים שהתקיימו בחודש יולי 2009 הציגה ההגנה עדים וראיות לכך ששרייר לא היה מעורב במעקב אחר מכוניתו של האזם רחים, לכך שחברים בגדודי עז א-דין אל-קסאם כבר הרגו קודם לכן, ב-23 באוקטובר 2004, את משתף הפעולה שהיה אחראי למותו של רחים (שנהרג בחודש יולי 2004), ולכך שהפיצוץ שהביא למות בנו של יאסין נסאר לא היה תוצאה של התקפה ישראלית אלא תאונה שבמסגרתה התפוצץ נשק שהוכן במקום. אין לאל ידו של ארגון Human Rights Watch להעריך לא את תקפות טענות התביעה ולא את תקפות טענות ההגנה.

⁷⁷ בחינת פסק הדין של בית המשפט הצבאי בערכאה הראשונה בידי ארגון Human Rights Watch, 25 במאי 2011.

⁷⁸ בחינת פסק הדין של בית המשפט הצבאי בערכאה הראשונה בידי ארגון Human Rights Watch, 25 במאי 2011.

⁷⁹ בחינת פסק הדין של בית המשפט הצבאי בערכאה הראשונה בידי ארגון Human Rights Watch, 25 במאי 2011.

⁸⁰ בחינת פסק הדין של בית המשפט הצבאי לערעורים בידי ארגון Human Rights Watch, 28 במאי 2011.

⁸¹ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ג', עורך דין ממשרד פרטי, העיר עזה, 28 במאי 2011.

⁸² למשל, התביעה טענה כי בחודש ינואר 2006 קיבל שרייר תשלום מגורם מודיעין ישראלי, אך באותו תאריך הוחתם דרכונו של שרייר בכיתוב "מנוע כניסה". מעבר הגבול אלנבי" בידי קציני ביקורת הגבולות של ישראל. בפסק הדין הסופי אין זכר לראיה זו ואף לא לכמה הצהרות אחרות הסותרות זו את זו בהודאותיו של שרייר, הצהרות שלדברי ג' הוא טען בבית המשפט כי יש בהן כדי להוכיח שהודאת מרשו נכפתה עליו.

בני משפחתו סיפרו כי עלה בידם לשוחח אתו בבית הכלא עד השעה 2:00 לפנות בוקר ביום הוצאתו להורג, וכי יישום גזר הדין הפתיע אותם. למחרת בבוקר נודע להם ששרייר הוצא להורג. לאחר מכן סיפרה אמו:

הלכתי לבית החולים א-שיפאא. ניסיתי לראות את הבן שלי. צריך להכין את הגופה. הם מנעו ממני לראות את הגופה שלו. ומישהו אחר הכין את הגופה, אני לא יודעת מי, ואז הם שמו אותה באמבולנס. בשבע בבוקר הם התקשרו לבשיר, האח שלו [שזיהה את הגופה] ואמרו לו שהמשפחה יכולה לבוא בשבע וחצי להיות נוכחים בקבורה. לא הרשו לנו לקבור אותו. כשהגענו לבית הקברות הם אמרו שאנחנו רק יכולים לנשק אותו בלחיים, וברגע שחייבתי את הגופה השוטרים הרביצו לי במקלות. הם הרביצו לי ולאחים שלו. לא יכולנו לקבור אותו.⁸³

ארגון Human Rights Watch בחן מרשם שקיבלה ספיה שרייר מבית החולים אל-קודס למשככי כאבים ומשחה וכן תצלומי רנטגן של ידה, ראשה ואגן הירכיים שלה, וניכרו בהם פציעות, שלטענתה נגרמו בתקרית זו.

מאוחר יותר בבוקר הוצאתו להורג הודיעו מנהיגי חמאס ופתח במסיבת עיתונאים שערכו בקהיר על תחילתו של פיוס פוליטי מתוכנן.

⁸³ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם ספיה אחמד שרייר, זייתון, 24 במאי 2011.

ג' – סטנדרטים משפטיים

כרשות השולטת בפועל, חמאס אינו יכול להיות צד לאמנות בינלאומיות של זכויות האדם, אך הארגון הצהיר פומבית כי יכבד סטנדרטים בינלאומיים. בנאום שנשא בעזה ב-21 ביוני 2006 אמר ראש הממשלה אסמאעיל הניה כי חמאס נחוש "לקדם את שלטון החוק, את כיבוד מערכת המשפט, את הפרדת הרשויות, את כיבוד זכויות האדם ואת השוויון בין האזרחים; להיאבק באפליה על כל צורותיה; להגן על חירויות ציבוריות, לרבות חופש העיתונות והדעה".⁸⁴ בקווי היסוד של ממשלת האחדות הלאומית, שהוצגו ב-17 במרץ 2007, הצהיר חמאס על "כיבוד המשפט הבינלאומי והמשפט ההומניטארי הבינלאומי ככל שהם עולים בקנה אחד עם האופי שלנו, מנהיגו והמסורות המקוריות שלנו".⁸⁵ משרד הפנים של חמאס הקים בשנת 2009 יחידה לזכויות האדם שתפקידה לקבל תלונות על התעללות בידי כוחות הביטחון, וקיים השתלמויות בזכויות האדם לכוחות הביטחון, כגון קורס הכשרה של המשטרה שהתקיים בח'אן יונס בחודש אפריל 2012.⁸⁶ חמאס שולט בפועל בטרטוריה ספציפית, ולפיכך עליו להתנהל בהתאם לסטנדרטים הבינלאומיים של זכויות האדם.⁸⁷

האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות קובעת כי כל אדם שהואשם בעברה פלילית זכאי "כי יודיעוהו, מיד ובמפורט, בלשון שאותה הוא מבין, את מהותו ואת עילתו של האישום שהואשם נגדו".

אמנה זו אף אוסרת על מעצר שרירותי שאינו מבוצע בהתאם לחוק – למשל, מעצר המבוצע ללא צו שהונפק בידי הרשויות המתאימות – ומחייבת את הרשויות להבטיח כי כל אדם הנעצר יובא מידית בפני שופט או בפני סמכות עצמאית השקולה לשופט כדי שיבחן את מעצרו.

הסטנדרטים הבינלאומיים של זכויות האדם, לרבות עקרונות היסוד של האו"ם בדבר תפקידם של עורכי דין, מחייבים לאפשר לנאשמים גישה מהירה לעורך דין, לא יאוחר מ-48 שעות לאחר המעצר. עקרונות היסוד קובעים כי לעצירים יינתנו "הזדמנויות, זמן ומתקנים הולמים כדי שיוכלו ליצור קשר עם עורך דין, וכדי שזה יוכל לבקר אצלם ולייעץ להם, ללא דיחוי, האזנה או צנזורה ותוך שמירה על חיסיון מלא. התייעצויות כאלה יכולות להתקיים בטווח הראייה של גורמים המופקדים על אכיפת החוק, אך לא בטווח השמיעה שלהם".

⁸⁴ נאום ראש הממשלה אסמאעיל הניה בוועידת "הממשלה החדשה והאג'נדה של זכויות האדם", העיר עזה, 21 ביוני 2006; כפי שצוטט בתוך:

"Human Rights Situation in Palestine and other Occupied Arab Territories," Human Rights Council, A/HRC/8/17, June 6, 2008, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/8session/A.HRC.8.17.doc>.

⁸⁵ "קווי היסוד של ממשלת האחדות הלאומית", שהוצגו בפני המועצה המחוקקת הפלסטינית בידי ראש הממשלה אסמאעיל הניה, 17 במרץ 2007; כפי שהובאו בתוך:

"Human Rights Situation in Palestine and other Occupied Arab Territories," Human Rights Council.

Yezig Sayegh, "We Serve the People": *Hamas Policing in Gaza*, 2011. ⁸⁶

("חמאד, שר הפנים של חמאס, הקים יחידה לזכויות האדם בתוך משרד הפנים והביטחון הלאומי בחודש נובמבר 2009, ועד לסוף השנה ההיא כבר היו יחידות מקומיות לזכויות האדם הנספחות למשרדי הסניפים של המפקח הכללי של משרד הפנים והביטחון הלאומי בכל אחד מחמשת המחוזות של עזה"; במקור זה מצוטט "חמאד פרסם צו להפעלת יחידה לזכויות האדם במשרד הפנים", *Filasteen Online*, November 12, 2009; ר' למשל: משרד הפנים של חמאס, "מושב פתיחה שכותרתו: 'קידושן של זכויות האדם'", 16 באפריל 2012:

<http://www.moi.gov.ps/en/news/32597/Opening-session-entitled-The-consecration-of-respect-for-human-rights>.

⁸⁷ "Mission to Lebanon and Israel," Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston; the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Paul Hunt; the Representative of the Secretary-General on human rights of internally displaced persons, Walter Kälin; and the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, Miloon Kothari, UN doc A/HRC/2/7, para. 19.

כללי המינימום של האו"ם לטיפול באסירים (1955), מחייבים לאפשר לנאשם להודיע מיד למשפחתו על מעצרו, ולהעניק לו כלים סבירים כדי שיוכל לעמוד בקשר עם משפחתו (סעיף 92). עקרונות האו"ם להגנה על כל הנתונים בכל צורה של מאסר או מעצר (1988) שבים ומאשרים את זכותו של עציר לקבל ביקורי משפחה ולעמוד בקשר עם העולם שמחוץ לכותלי הכלא (עיקרון 19).

המשפט הבינלאומי אוסר על עינויים בכל נסיבות שהן, ללא יוצא מן הכלל. כמו כן, יותר ויותר מדינות וגופים בינלאומיים הפסיקו את השימוש בעונש מוות או קראו להפסקת השימוש בו.

תודות

דו"ח זה נכתב בידי ביל ואן אסוולד, חוקר בכיר בחטיבת המזרח התיכון. יועצי ארגון Human Rights Watch בעזה, ששמותיהם אינם מתפרסמים כאן מטעמי ביטחון, סייעו בביצוע הראיונות, בסקירת המסמכים ובעריכתו של מחקר משלים. ג'ו סטורק, סגן מנהלת חטיבת המזרח התיכון, ערך את הדו"ח. היועץ המשפטי הבכיר קלייב בולדווין סיפק סקירה משפטית, וסגן מנהל התכניות טום פורטיוס סיפק סקירה תכניתית. שירלי ערן ואופיר פוירשטיין תרגמו את הדו"ח לעברית.

ארגון Human Rights Watch מבקש להודות לנציבות העצמאית לזכויות האדם, לא-דמיר, למרכז אל-מזאן לזכויות האדם, למרכז הפלסטיני לזכויות האדם ולמומחי המשפט, הנפגעים ועדי הראייה להפרות ולבני משפחותיהם ששוחחו עמנו.

HUMAN RIGHTS WATCH

350 Fifth Avenue, 34th Floor

New York, NY 10118-3299

212-290-4700 Tel:

212-736-1300 Fax:

MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA DIVISION

ADVISORY COMMITTEE

Hassan Elmasry, *Co-Chair*

Kathleen Peratis, *Co-Chair*

Asli Bali, *Officer*

Prince Moulay Hicham, *Officer*

Bruce Rabb, *Officer*

Gary G. Sick, *Officer*

Gamal Abouali

Ghanim Alnajjar

Lisa Anderson

Shaul Bakhash

M. Cherif Bassiouni

David Bernstein

Robert L. Bernstein

Nathan Brown

Paul Chevigny

Ahmad Deek

Hanaa Edwar

Mansour Farhang

Louba Freih

Fadi Ghandour

Aeyal Gross

Asos Hardi

Bahey El Din Hassan

Salah al-Hejailan

Wajeha Al Huwaidar

Shawan Jabarin

Robert James

Mehrangiz Kar

Edy Kaufman

Marina Pinto Kaufman

Robert Malley

Ahmed Mansoor

Stephen P. Marks

Rolando Matalon

Habib Nassar

Abdelaziz Nouaydi

Nabeel Rajab

Victoria Riskin

Charles Shamas

Sid Sheinberg

Sussan Tahmasebi

Mustapha Tili

Ferras Zalt

HUMAN RIGHTS WATCH

Kenneth Roth, *Executive Director*

Michele Alexander, *Deputy Executive Director, Development and
Global Initiatives*

Carroll Bogert, *Deputy Executive Director, External Relations*

Jan Egeland, *Deputy Executive Director, Europe*

Iain Levine, *Deputy Executive Director, Program*

Chuck Lustig, *Deputy Executive Director, Operations*

١٩٩١

HUMAN
RIGHTS
WATCH

www.hrw.org

30 يوليو/تموز 2012

رئيس الوزراء اسماعيل هنية

مكتب رئيس الوزراء

غزة

السيد رئيس الوزراء إسماعيل هنية،

أكتب إلى سيادتكم خطابي هذا من أجل طلب معلومات تتعلق بمزاعم لانتهاكات ارتكبتها المسؤولون الأمنيون لحكومتم في غزة. لقد أجرت هيومن رايتس ووتش أبحاثاً في تلك المزاعم، وهي تعد تقريراً يحتوي على استنتاجاتنا وبواعث قلقنا. سنكون شاكرين إذا رد مكتب سيادتكم على الأسئلة الواردة أدناه في موعد أقصاه 31 أغسطس/آب، كي يتسنى لنا أن نعكس وجهة نظر حكومتكم في تقريرنا.

نحن على علم بتصريحات بعض المسؤولين في غزة التي تفيد بأن حكومتكم اتخذت إجراءات تأديبية في حق بعض أفراد الأجهزة الأمنية على انتهاكهم لحقوق بعض المحتجزين، إلا أن حكومتكم، بقدر علمنا، لم تنشر معلومات عن حالات الانتهاك أو الأشخاص الذين ثبتت مسؤوليتهم عنها. وعلى هذا فسوف نكون شاكرين للحصول على:

- 1- معلومات محددة عن حالات الانتهاكات التي حققت فيها حكومتكم أو هيئة قضائية أو غير ذلك من الجهات الرسمية، بما فيها التفاصيل، في كل حالة، عن الانتهاك المقصود، وموعد وقوعه، واسم ورتبة المسؤول الأمني الذي ثبتت مسؤوليته، والإجراء التأديبي أو العقوبة القضائية التي نتجت، وموعد تنفيذ الإجراء التأديبي أو العقوبة القضائية.
- 2- معلومات محددة عن الحالات التي أمر فيها القضاء العسكري أو المدني بالإفراج عن المتهم، أو أسقط التهم عن المتهم، أو أمر بالتحقيق مع المسؤولين الأمنيين المزعوم انتهاكهم للأصول القانونية، بسبب انتهاك الأجهزة الأمنية للأصول القانونية الواجب مراعاتها مع المتهم.
- 3- لقد وثقنا مزاعماً تفيد بأنه، في بعض الحالات، أخفق أفراد القضاء العسكري والمدني في ضمان احترام حقوق المحتجزين، على سبيل المثال عن طريق إصدار تصاريح اعتقال بأثر رجعي، أو الامتناع عن استبعاد "اعترافات" تم انتزاعها بالتعذيب من الأدلة. وسوف نكون شاكرين للحصول على معلومات تتعلق بأية إجراءات تأديبية تم اتخاذها في حق أفراد القضاء العسكري أو المدني، بمن فيهم وكلاء النيابة والقضاة، الذين أخفقوا في احترام حقوق المحتجزين بموجب القانون.
- 4- مبلغ علمنا أن المفتش العام لوزارة الداخلية هو المسؤول عن التحقيق في مزاعم الانتهاك من طرف أفراد الأجهزة الأمنية، وسوف نكون شاكرين للحصول على معلومات عن أية قوانين أو تنظيمات أو أوامر تحدد دور المفتش العام وسلطاته، وخاصة المعلومات المتعلقة بمسألة استقلال المفتش العام، وأية معلومات محددة عن حالات أوصى فيها المفتش العام بإجراءات تأديبية أو محاكمة جنائية لمسؤولين أمنيين، وعن نتيجة تلك الحالات.

BEIRUT • BERLIN • BRUSSELS • CHICAGO • GENEVA • JOHANNESBURG • LONDON • LOS ANGELES • MOSCOW • NEW YORK • PARIS • SAN FRANCISCO • TOKYO
TORONTO • WASHINGTON

- 5- توصلت أبحاثنا إلى أن السلطات رفضت السماح للجنة المستقلة لحقوق الإنسان بزيارة مقرات الاحتجاز. فعلى أى أساس ترفض حكومتكم السماح للجنة المستقلة لحقوق الإنسان بدخول سجن غزة المركزي أو مقرات الاحتجاز التي يديرها جهاز الأمن الداخلي؟ بدون رقابة على السجون ومقرات الاحتجاز من قبل اللجنة المستقلة، كيف لحكومتكم أن تضمن تمتع المحتجزين بوسائل كافية وفعالة للشكوى من الانتهاكات، وتلقي الحماية ورد الاعتبار؟
- 6- مبلغ علمنا هو أن وزارة الداخلية أعدمّت عبد الكريم شرير المولود في 1974، يوم 4 مايو/أيار 2011، بعد أن حكمت عليه محكمة عسكرية بالإعدام. وقد اشتكى شرير، وفق معلوماتنا، من اعتقاله بدون تصريح ومن التعذيب في أثناء الاحتجاز. سنكون شاكرين للحصول على معلومات محددة عن أي تحقيق قامت به سلطات قضائية أو حكومية في مزاعم عبد الكريم شرير عن الاعتقال التعسفي والتعذيب، وأية إجراءات تأديبية أو اتهامات جنائية صدرت في حق مسؤولين أمنيين أو غير أمنيين نتيجة لذلك التحقيق.
- 7- نحن نبحت حالياً في تقارير تفيد بأن وزارة الداخلية أعدمّت نائل جمال قنديل دغمش في 17 يوليو/تموز 2012 بعد أن حكمت عليه محكمة مدنية بالإعدام. حسب تلك التقارير، "اعترف" دغمش تحت تعذيب محقق الشرطة بعد اعتقاله في 9 مايو/أيار 2010. سنكون شاكرين للحصول على أية معلومات محددة عن أي تحقيق قامت به سلطات قضائية أو حكومية في مزاعم دغمش بالتعذيب، وأية إجراءات تأديبية أو اتهامات جنائية صدرت في حق مسؤولين نتيجة لذلك التحقيق.

هذا ولسيادتكم مطلق الحرية في الاتصال بنا على الأرقام المبينة أدناه، ونحن نتطلع إلى رد سيادتكم.

مع بالغ الاحترام والتقدير،

جو ستورك

نائب المدير التنفيذي

قسم الشرق الأوسط وشمال أفريقيا

هيومن رايتس ووتش

نسخة لفتحي حماد، وزير الداخلية

نسخة لمحمد فرج الغول، وزير العدل